

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

ספר

חורבן בית המקדש

בזמן הזה

חלק ג'

על גודל האיסור של סתירת בתי

כנסיות ובתי מדרשות רח"ל.

בחלק הזה נעתקו ספרים האלו:

א. שונה הלכות - הלכות בית הכנסת.

ב. חיי אדם - הלכות בית הכנסת.

ג. חכמת אדם.

ד. ספר משנה תורה להרמב"ם.

**החיבור הזה יוצא לאור לחרפת אינשי דלא
מעלי שרוצים להרוס בית המדרש ובית
הכנסת בלא אנזעלעס ארצות הברית,
שמתפללים ולומדים שם כבר לערך 70 שנה.**

ספר

חורבן בית המקדש

בזמן הזה

על גודל האיסור של סתירת בתי כנסיות
ובתי מדרשות רח"ל

בו יבואר גודל האיסור והסכנה הגדולה החופפת על
ראשי העסקנים הרוצים לסתור בתי כנסיות ובתי
מדרשות – שהסותר בית הכנסת או בית המדרש
יוכל ח"ו לפגוע בנפשות ילדיו או בנפשו ונפש בני
ביתו ח"ו ללכת מן העולם קודם הזמן רח"ל,
כמבואר בטו"ז הלכות בית הכנסת – וההורס בית
הכנסת כהורס בית המקדש כמבואר בפנים הספר.

החיבור הזה יו"ל לחרפת אינשי דלא מעלי שרוצים
להרוס בית המדרש ובית הכנסת בלאס אנזעלעס ארצות
הברית, שמתפללים ולומדים שם כבר לערך שבעים שנה

מלוקט ע"י הרב אשר שווארץ
מחבר ספרי בית אשר על מסכתות הש"ס
ניסן תשס"ה לפ"ק – בני ברק תובב"א

שונה הלכות

הליכות עולם לו אורחות חיים הערוכות בשו"ע אורח חיים

אוצר החכמה

ההוא קצרא מקצר ועולה תמצית כל פסקי הלכות שבמ"ב

כולל כל הדינים המבוארים בש"ע או"ח ובמשנה ברורה וביאור הלכה ושער הציון. והמבוארים בחזון איש או"ח [ונתלקטו ג"כ כמה דינים משאר חלקי חזו"א] ושעורי מצות ע"פ הוראת החזו"א ונדפסו בספר שיעורין של תורה

חלק ראשון

מתחלת שו"ע או"ח עד הלכות שבת

ותועלת הספר למצוא כל דין בנקל וכן סדר משנה לחזור על הדינים בקצרה להיות לזכרון לפניו תמיד

ומצוין בכל דין מקור מקומו טהור בשו"ע או במ"ב ובה"ל ושה"צ או בחזון איש. ומבואר בהקדמה שח"י חלילה להורות הלכה למעשה מתוך חיבור זה, רק כשנוגע למעשה צריך לעיין וללמוד במקור הדין המצויין כאן בכל הלכה והלכה.

אמרי חזו"א

נערך ונתחבר בס"ד ע"י
שי"ח בהגרי"י שליט"א קניבסקי
וע"י אלעזר צדוק בהג"ר יצחק יונה זצ"ל טורצין

הוצאה שניה מהוצאה חדשה

בני ברק

שנת נר לרגלי דברך לפ"ק

פתחים יכולים לצאת בפתח א' קודם שיצא הס"ת בפתח השני ובלבד שימתין בחוץ עד שיוציאו הס"ת כדי ללוותה (ס"א וס"ק ד' ו').

ד כשמוליכין הס"ת מן הבימה המנהג שאומרים הש"ץ והצבור בשבת בשחרית וכן ביו"ט שחל בשבת מזמור לדוד הבו וגו' וביו"ט וכן במנחה בשבת וכ"ש בחול אומרים לדוד מזמור לה' הארץ וגו' (סק"ח וע"ל סימן קל"ד דין י').

ה נוהגין שמביאין התינוקות לנשק התורה כדי לחנכם במצות (ס"א).

הלכות בית הכנסת

סימן קנ. בנין בית הכנסת ושיהיה גבוה

א כל מקום שיש בו יו"ד מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה ומקום זה נקרא ביהכ"נ ואפילו המיעוט יכולין לכוף את המרובים לזה ואם אין בכחם לבנות מחויבין עכ"פ לשכור מקום לתפלה (ס"א וס"ק א' ב' וע"ל סי' צ' דס"א וסי' רכ"ג דין ו').

ב בבנין ביהכ"נ גובין לפי ממון ובשכירות ביהכ"נ גובין חציו לפי ממון וחציו לפי נפשות (סק"ב וע"ל סי' קנ"ד דין ל"א).

ג אין לבנות ביהכ"נ ע"י גוי ובפרט לעשות כמין כיפה לפני ההיכל לנוי ומ"מ לתקן הגג של ביהכ"נ ע"י גוי אין לחוש (בה"ל ד"ה לבנות).

ד המעכב לבנות ביהכ"נ אפילו יש ביהכ"נ אחרת בעיר מונע רבים לעשות מצוה ואם הביהכ"נ מכילה אותם אסורים להפרד שברוב עם הדרת מלך וגם מפסידין לצדקות וללמוד תורה בצבור וכה"ג ומ"מ דוקא כשכולם לב אחד לאביהם שבשמים אבל אם אי אפשר להשתדל שיהיו לב אחד אלא שתמיד מתקושטים והם במחלוקת יותר טוב שיתפללו כל כת בפ"ע (ס"ק ב' ושעה"צ).

ה אם אין מקום לצבור ללמוד כגון שביהכ"נ הוא דחוק לזה או מסיבה אחרת כופין זה את זה לבנות ביהמ"ד וחיובו יותר גדול מלבנות ביהכ"נ (בה"ל ד"ה ולקנות).

ו כופין בני העיר זה את זה לקנות להם תורה ונביאים וכתובים כדי שיקרא בהם כל מי שירצה מן הצבור ובימינו מחויבין ג"כ לקנות ספרי תלמוד ופירושהו ללמד בהם לקטנים ולגדולים ובמקומות שהספרים מצויים ויכולין לשאול אצל אנשי העיר אין כופין לקנות ספרים רק ס"ת (ס"א וס"ק ג' ועיין בסימן נ"ה אם כופין זה את זה לשכור להם מנין וע"ל סי' קנ"ד דין כ"ו).

ז אין בונין ביהכ"נ אלא בגבהה של עיר ומגביהין אותו עד שיהיה גבוה מכל בתי העיר שמשמשין בהן אבל בנינים העשויים לנוי בעלמא ואין משתמשין בתוכן כלל ומגדלין ומבצרין העשויים לחזק העיר ואין משתמשין בהם אין לחוש אם גבוהים מביהכ"נ ויש מקומות שאין נוהרים בזה כיון שיש שם הרבה בתי גוים שגבוהין מביהכ"נ א"כ בלא"ה ליכא הכירא לביהכ"נ ומ"מ ראוי לכתחלה ליוהר בזה בכל מה דאפשר כי בגמרא החמירו מאד על זה ובשעת הדחק או שיש מצות מלכות שאינן רשאים לבנות ביהכ"נ כדינן מותר להתפלל בבית אע"פ שדרין בעלי' על גביו ובלבד שינהגו בעלי' שע"ג בנקיות כמו שיתבאר בסימן קנ"א דין כ' כ"א (ס"ב וס"ק ה' ובה"ל ד"ה בירניות).

ח י"א שאם הגג משופע ואין ראוי לתשמיש על גביו אין לחוש אם הוא גבוה מביהכ"נ ובלבד שתחתית הגג במקום שמשמשין שם כשעומדין על העלי' לא יהא גבוה מביהכ"נ ויש לפקפק טובא על קולא זו (ס"ב ובה"ל ד"ה בירניות וד"ה לא).

ט מי שהגביה ביתו יותר מביהכ"נ י"א שכופין אותו להשפילו ואם הגביה זוית אחת מכותלי ביהכ"נ ע"י בנין כגון בגג או בעלי' די בזה אבל לא כמו שעושין קצת שתוחבין עמוד ברזל בקרן אחד דלא מהני כלל (ס"ג וס"ק ח').

י הבונה כנגד חלון ביהכ"נ אין מספיק לו בהרחקת ד' אמות לפי שהוא צריך אור גדול כיון שיש להם חזקת חלונות ובה' אמות ודאי סגי ואם בונה כנגד העזרה או כנגד עזרת נשים די בד' אמות (ס"ד וס"ק ט').

לא יחיד הפותח חלונותיו לחצר ביהכ"נ שאין בו תשמיש צנוע לרבים אין יכולין למחות בידו ודוקא אם אי אפשר להקהל לבנות במקום הזה בשום פעם אבל אם אפשר להם לבנות יכולין למחות שמא ירצו לבנות והוא יטעון שיש לו חזקת חלונות ואע"ג דאין חזקה בשל קהל יכולין לומר דלא ניחא להו למיקם בהדיה בדינא ודיינא ואם הקהל פותחין חלונות ביהכ"נ לחצירו יכול למחות בידם ומ"מ אם אין לו חזקת הרבה יכנס עמהם לפנים משורת הדין והכל לפי ההיזק ולפי ראות עיני הדיין (סק"ט ושעה"צ).

יב חלון שהולך כנגד רה"ר ובנ"א עוברים שם לביהכ"נ לא ישפכו מי רגלים מן החלון לפי שההולכין בהשכמה בחשך לביהכ"נ לא יוכלו להזהר שלא יתטנפו במי רגלים ובלא"ה יש להזהר שלא ישפוך שופכין במקום מהלך בני אדם שלא יחליקו בהם דהוא כמו בור (סק"ט).

יג שכני ביהכ"נ שיש להם בית הכסא ומגיע ממנו ריח רע לביהכ"נ צריכין להרחיקו ואפילו אם קדם בנין בית הכסא לביהכ"נ צריכין לסלקו אלא שצריכין לתת לו דמים (שם וע"ל סי' ג' דין ו' ל"ב וסי' פ"ו דין ג').

יד בונין ההיכל ברוח שמתפללין כנגדו באותו העיר כדי שיהי פניהם אל מול ההיכל ובמקומות שמפני הדחק אי אפשר להם להעמידו בשום פנים בכותל מזרח אלא בצפון או בדרום צ"ע לאיזה צד יתפלל הקהל אם למזרח נגד ירושלים או נגד הארון (ס"ק י"א ובה"ל ד"ה שהוא וע"ל סימן צ"ד דין ג' שפסק שצריך להתפלל למזרח אלא אם כן כל הקהל מתפללין לצד ההיכל לא ישנה רק יצדד פניו למזרח).

טו אין פותחין פתח ביהכ"נ אלא כנגד הצד שמתפללין בו באותו העיר שאם מתפללין לצד מזרח צריך לעשות פתח ביהכ"נ במערב ובמקום הדחק אין מעכב כלל ואם היה הפתח בצד אחר וחרב ביהכ"נ ורצו קצת מנהיגים לעשות הפתח כדינו אין האחרים יכולין למחות אפילו הם הרוב ואע"פ שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין ביניהם ואין קפידא רק בפתח שרוב הצבור נכנסים בו אבל שאר פתחים מותר לעשות בכל הצדדים וגם על פתח הפרוודור אין להקפיד רק על פתח ביהכ"נ עצמו (ס"ה וסק"י ובה"ל ד"ה אין וד"ה באותה).

טז עושין בימה באמצע ביהכ"נ שיעמוד עלי' הקורא בתורה וישמעו כולם [ועי' בפוסקים האחרונים שהאריכו בגנות האנשים שפרצו בעו"ה באיזה מקומות והתחילו לעשות הבימה סמוך לאה"ק כדרכי הגוים ועליהם נאמר וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות] ואין עושין יותר משש מדרגות לבימה (ס"ה וס"ק י"ב ובה"ל ד"ה באמצע וע"ל סי' צ' דין ו' ח' ס"א).

יז בעת שש"ץ עומד בתפלה יורד לארץ לפני התיבה ופניו כלפי הקודש כשאר העם וסדר הישיבה הזקנים יושבים פניהם כלפי העם ושאר העם כולם יושבים שורות שורות פניהם כלפי הקודש ופני הזקנים ועכשיו שקונים המקומות אין ענין לסדר זה ומ"מ יזהרו שלא יעשו שום מקום לישיב עליו בין הבימה ובין ההיכל שהיושב אחוריו להיכל וגם העומד על הבימה לברך ומשתחוה נראה כמשתחוה לו אם לא שיעשו המקום מן הצדדים דכיון שאין אחוריו נגד ההיכל ממש מותר ורבנים הדורשים אצל ארון הקודש אף שאחוריהם להיכל כיון שהוא לפי שעה והספר תורה ברשות אחרת יש להתיר ומותר לעשות מקומות אצל הבימה ופני היושב להיכל ואחוריו לבימה אף שאחוריו לס"ת כיון שהבימה רשות אחרת (ס"ה וס"ק י"ג וי"ד ושעה"צ).

סימן קנא. דיני קדושת בהכ"נ

א בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה ובעון קלות ראש בבהכ"נ נהפכין לבית ע"ז ח"ו ואפילו שיחת חולין שהיא

לצורך פרנסה [שבחוץ מותר] בבהכ"נ אסור ובפרט שיחה בטילה לגמרי דבודאי שראוי למנוע תמיד מזה ובזה"ק הפליג מאד בגדל העון הזה וכ"ש שיש להזהר בבהכ"נ ובבהמ"ד מעון דיבורים אסורים כגון לשה"ר ורכילות ומחלוקת וקטטות כי מלבד שהם עבירות חמורות מאד עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלסין של מלך בפני המלך ועוד תגדל הרעה בזה שהוא מכשיל גם את הרבים בעונות החמורות הנ"ל כי האי תיגרא דמיא לבידקא דמיא ומתחלה הותחל העון באיזה אנשים ולבסוף יתלקטו ויתחברו חבורות חבורות לריב איש ברעהו עד שנעשה כל בהכ"נ כמדורה גדולה ובעו"ה באין מזה כמה פעמים לידי חרפות וגידופין והלבנת פנים ברבים וגם כמה פעמים בפני הס"ת שזה ג"כ עון חמור בפ"ע כי אפילו המבזה חבירו בפני ת"ח אמרו חז"ל שהוא אפיקורוס ואין לו חלק לעוה"ב וכ"ש למבזה חבירו בפני הס"ת וכבוד השכינה ולידי הכאות ומלשינות וגדל חילול ש"ש בין האומות ומי גרם לכל זה אם לא הראשון שהתחיל בעבירה תחלה ובודאי לע"ל יטול שכר כנגד כולם ע"כ הירא וחרד לדבר ה' ישים תמיד עיניו ולבו לזה שלא לדבר שום דברים בטלים בבהכ"נ ובבהמ"ד והמקום הזה יהיה מיוחד אצלו רק לתורה ולתפלה ומ"מ אף שנעבדו עבירות גדולות בבהכ"נ מותר להתפלל ולתת שם ס"ת (ס"א וס"א ב' ובה"ל ד"ה קלות וע"ל סי' צ"ח דין ג' וע"ל סי' קנ"ד דין א' ב' ג' ד' במה יש קדושת ביהכ"נ).

ב ואין אוכלין בהם ואפילו אכילת עראי צ"ע אם מותר ואין שותין בהם אפילו מים והמנהג עתה ששותין העם מים בבהכ"נ אף מי שאינו ת"ח ואפשר שסומכין דבתי כנסיות שבחו"ל על תנאי עשויין וסוברין דמתעיל התנאי אף בישובן כדלקמן ולפי זה בא"י אין להקל ומ"מ מי שלומד בבהמ"ד אפילו שלא בקביעות יש להקל בזה כשצמא לשתות כדי שלא יתבטל מלימודו (ס"א ובה"ל ד"ה ואין).

ג ואין עושין בהם מלאכה ולא מתקשטין בהם ולא מטיילין בהם ולא נכנסים בהם מפני החמה או מפני הגשמים והצינה ולא מהני שיקרא או ישנה מעט בכניסתו מאחר שיוכל להכנס בבית של חול אם לא שעסק מקודם באיזה דבר הלכה בחוץ והתחילו גשמים לירד שמותר להכנס לבהמ"ד כדי שלא יטרידוהו הגשמים (ס"א וס"ג ד' ובה"ל ד"ה בחמה וע"ל סי' צ' דין מ').

ד אין ישינים בבהכ"נ אפילו שינת עראי אבל בבהמ"ד מותר לישן שינת עראי אבל לא שינת קבע ובבתי מדרשות שלנו שמתפללין בהם ג"כ צ"ע אם דינם כבהכ"נ או כבהמ"ד (ס"ג וס"ק ט"ז ובה"ל ד"ה אבל).

ה לצורך בהכ"נ כגון השומר אותו וכה"ג מותר לאכול ולישן שם ולכן ישינים בליל יוה"כ בבהכ"נ כדי לשמור הגרות ומ"מ לא יכניס מטתו לשם ויש מתירין ולצורך סעודת מצוה מותר לאכול בבהכ"נ דוקא סעודה שאין בה קלות ראש כמו סעודת עיבור השנה שהיתה עשויה בפת וקטניות אבל סעודת מצוה שיש בה שכרות אסור אף בבית המדרש ומ"מ הנוהגין להקל בבתי כנסיות שבחו"ל לעשות סעודת סיום הש"ס בבהמ"ד מפני שאין להם מקום מרווח לזה אין למחות בהם שיש להם על מי לסמוך (ס"ד וס"ק ^{לצורך החממה} י"ח י"ח י"ט כ' ושעה"צ וע"ל סי' תרי"ט דין ט"ז).

ו אין מחשבין חשבונות בבהכ"נ ובבהמ"ד אפילו של בני העיר הצריכים להם ואין להם מקום אחר להתאסף שם וכ"ש חשבונות של יחיד אלא א"כ הם של מצות כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים (ס"א ובה"ל ד"ה ואין).

ז ואין מספידים בהם אלא א"כ יהיה ההספד לקרובו של אחד מגדולי העיר שכל בני העיר מתקבצין ובאין להספידו וכ"ש אם ההספד הוא על ת"ח והאר"י היה נזהר מאד שלא לדבר בבהכ"נ רק תפלתו ואפילו דברי מוסר לא היה מדבר פן ימשך ממנו דברי חול (ס"א וס"ק).

ח ואסור להכנס בהם אלא לדבר מצוה ואם צריך בהם לצרכו כגון לקרוא לאדם יכנס ויקרא איזה פסוק או הלכה או משנה ואח"כ יקראנו אבל לא יקדים הקריאה קודם שיאמר איזה ד"ת כדי שלא יהא נראה כאלו נכנס לצרכו ואם אינו יודע לקרות ולשנות יאמר לאחד מן התינוקות קרא לי פסוק שאתה קורא או ישהה כדי הילוך ח' טפחים

ואח"כ יקראנו שהישיבה בו ג"כ מצוה שנאמר אשרי יושבי ביתך (ס"א וס"ק י"א י"ב י"ג ובה"ל ד"ה לקצר).

ט י"א דדוקא בבהמ"ד של רבים יש בה קדושה אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצרכו אין לו קדושה כ"כ ואם הקדיש בית לצורך רבים ללמוד בו אפילו אין מתפללין בו כלל יש לו קדושת בהמ"ד ויתבאר אי"ה בסימן קנ"ג דין י"ד (ס"ב וס"ק י"ד).
י אותן הלומדים בקביעות בבהכ"נ או בבהמ"ד [ואין חילוק בין של אי"ה לשל חו"ל] מותרין לאכול ולשתות ולישון בהם אפילו שינת קבע ולטייל ולהתקשט וכל תשמישיהם כדי שלא יתבטלו מלימודם אבל אסורים להכנס בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ולעשות קפנדריא וכ"ש שחוק והיתול ושיחה בטילה דאטו ת"ח אינו מזהיר על מורא מקדש ויש מתירין בבהמ"ד לאותן הלומדים בקביעות להכנס מפני החמה והגשמים אבל לא קלות ראש (ס"א וס"ק י' ח' ט' ט"ו וס"ו ובה"ל ד"ה ות"ח וד"ה וי"א ושעה"צ אות ח' ט' י"א).

יא אם הוצרכו אנשי העיר לפי שעה להאכיל שם אורחים עניים או להשכיבם שם מותר בבתי כנסיות שבחו"ל שעשוין על תנאי כדלקמן ויש אוסרים ובמקום הדחק אין להחמיר בזה כיון שהוא צורך מצוה (סק"ה ושעה"צ וע"ל דין י"ח).

יב אסור לעשותו קפנדריא דהיינו שאם היו לבהכ"נ ב' פתחים לא יכנס בפתח זה לצאת בפתח השני לקצר דרכו ואפילו הולך לדבר מצוה אלא א"כ יקרא ד"ת או ישהה שם מעט ואם היה הדרך עובר קודם שנבנה בהכ"נ מותר וכן אם לא נכנס בו תחלה כדי לקצר דרכו מותר לעשותו דרך וכשנכנס בו להתפלל מצוה למי שנכנס בפתח זה לצאת בפתח אחר (ס"ה וס"ק כ"א ובה"ל ד"ה לעשותו וד"ה לקצר).

יג מותר להכנס בבהכ"נ במקלו ובתרמילו ובאפונדתו שהם מיני כיסים ויש אוסרים להכנס בו בסכין ארוך אם הוא מגולה ות"ח שהם מותרים לאכול ולשתות ונושא הסכין לצורך אין צריכים לכסותו בשעת אכילה רק בשעת בהמ"ז (ס"ו וס"ק כ"ב ובה"ל ד"ה בסכין).

יד ראוי לקנח הטיט שעל רגליו קודם שיכנס להתפלל וראוי שלא יהא עליו ולא על בגדיו שום ליכלוך ולא יכנס בראש מגולה אפילו במקום שנוהגין ללכת כן לפני השרים ועי' בס"י צ"א דין ו' (ס"ו ח' וס"ק"ג ובה"ל ד"ה או וע"ל סי' ש"ב דין י"א).
טו מותר לרוק בו [שלא בשעת תפלת י"ח כדלעיל סימן צ"ז דין ג'] ובלבד שישפשפפו ברגלו [ובשבת שאסור לשפשף יעמיד המנעל עליו עד שיתמעך] או שיהיה שם גמי או תבן או חול שאם ירוק לתוכו לא יהא נראה ויזהר שלא ירוק בפני חבריו שימאס בו והאר"י ז"ל היה נוהג שלא לרוק בבהכ"נ ממדת חסידות ואותן האנשים שמקפידין בביתם על הרקיקה אפשר דאסורים מדינא לרוק בבהכ"נ ובבהמ"ד (ס"ז וס"ק כ"ד כ"ה כ"ו ושה"צ וע"ל סי' צ' דין ס"ד).

טז יש להדליק נרות בבהכ"נ קודם שיכנס אדם להתפלל ולכבדן דהיינו לנקות הבית ולרבען דהיינו לזרוק מים על הקרקע (ס"ט וס"ק כ"ז).

יז אפילו לאחר שחרבו הבתי כנסיות ובתי מדרשות עדיין הם בקדושתן ונוהגין בהם כבוד כשם שנוהגין ביישובן חוץ מכיבוד וריבוץ ואם עלו בהם עשבים מותר לתולשן ובלבד שיניחם במקומם ולא יטלם משם כדי שיראו העם ותעיר רוחם וישתדלו לבנותם מיהו אם סתרו בהכ"נ במקום זה ובנאותו במקום אחר ואין בדעתם לבנות עוד במקום הראשון אין שייך דין זה אלא יעשה גדר סביבו שלא יבואו לזלזל שם ואם הוא במקום שיוכלו למכור כדלקמן סימן קנ"ג ימכרוהו ואין חילוק בכ"ז בין בתי כנסיות שבא"י לשל חו"ל אם לא בהתנו כדלקמן (ס"י וס"ק כ"ח כ"ט ל' ושעה"צ).

יח אם בשעת בגין התנו בפירוש שיהא מותר להשתמש בו מהני התנאי [ויש מקילין דבחור"ל אמרינן דבסתמא הוי כאלו התנו ואין ראוי להקל בזה] ודוקא בחורבנו אבל ביישובו לא מהני התנאי ודעת המג"א דהא דלא מהני ליישובו היינו רק לאכילה ושתייה ולהכנס מפני החמה והגשמים שיש בזה קצת קלות ראש אבל לשאר תשמישים מהני תנאי ויש לפקפק ע"ז ומ"מ בשעת הדחק [כגון להאכיל לעניים לצורך שעה או להשכיבם שם] יש לסמוך על הפוסקים דאפילו ביישובן מהני תנאי אפילו לאכילה ושתייה

ולחכנס מפני החמה והגשמים מיהו לתשמיש מגונה לא מהני לכו"ע תנאי אפי' בחורבנו כגון זריעה וחשבונות של רבים או של יחיד וכן שחוק והיתול ושיחה בטילה וכל הנזכרים בסימן קנ"ג דין ו' וכ"ז בבתי כנסיות שבחו"ל שכשיבוא הגואל במהרה בימינו תפקע קדושתו אבל בא"י לא מהני שום תנאי [מלבד תשמיש שאין בו קלות ראש כלל לדעת המג"א דלעיל] ובשעת הדחק אפשר שיש להקל אף בא"י אפילו בישובו כשהמקום דחוק להאכיל בו עניים וכיוצא בו וכ"ז בהתנו בשעת בנין אבל אח"כ לא מהני תנאי (סי"א וס"ק ל"א ל"ב ל"ד ל"ה ל"ו ל"ז ל"ח ובה"ל ד"ה אבל וד"ה לא וד"ה אבל בב"כ ושה"צ אות י"ט כ').

יט ואם התנה להתפלל עד זמן פלוני ואח"כ לא יתפלל בו כלל משתמש אחר כלות הזמן כל מה שירצה ואפילו בתוך הזמן מותר לאכול ולשתות ושאר תשמישים אבל לא שחוק והיתול וחשבונות (בה"ל ד"ה להשתמש).

כ יש להזהר מלהשתמש בעלי' שע"ג בהכ"נ תשמיש של גנאי אפילו בדרך מקרה ולשכב שם בקבע יש לזהר אבל בדרך מקרה מותר לשכב שם [ואין חילוק בין של א"י לשל חו"ל] ובשאר תשמישים יש להקל חוץ מע"ג מקום הארון שמונה שם הס"ת יש להזהר שלא להשתמש שם וכ"ז בעלי' שהוא חדר בפ"ע וגם לא מינכר לכל אבל להשתמש על גג בית הכנסת כגון לשטוח עליו בגדים ליבש או פירות [במקום שהגגות שוות] שהוא מקום גלוי לכל אסור אפילו בחורבנו (סי"ב וס"ק ל"ט מ' ובה"ל ד"ה יש וד"ה מותר' ושה"צ).

כא אבל בית שיחדו לאחר שנבנה לבהכ"נ מותר לשכב בעלי' שע"ג [ומ"מ שומר נפשו ירחק מזה ובפרט במקום שהוא נגד ההיכל] וכ"ש אם בשעה שנבנה בהכ"נ נבנה בית דירה למעלה ממנו שמותר לדור שם אבל תשמיש מגונה מאד כטינוף וכיוצא בו אסור ולכן אין לעשות כלל בהכ"נ אם יש בהדירה שלמעלה ממנו דבר מגונה כזה ועיין בט"ז שכתב שנענש בזה הרבה ומה שמנהג העולם בעיירות ששוכרין בתי כנסיות לזמן בבתיים תחתיים ולמעלה מהם בית דירה שמצוי שם תינוקות דבר מאוס אפשר משום שהוא לזמן לא חיישינן לזה (סי"ב וס"ק מ"א מ"ב).

סימן קנב. שלא לסתור שום ביהכ"נ

א אין סותרין ביהכ"נ או ביהמ"ד בין של יחיד ובין של רבים אפילו כדי לבנות ביהכ"נ אחר במקומו או במקום אחר [ואפילו לסתור ביהכ"נ כדי לבנות ביהמ"ד אסור] ואפילו דעתם לבנותו עתה בגודל פאר ויופי ואפילו כבר התחילו לבנות האחר וחסרו להם אבנים אסור ליקח אבנים מהישנה לבנות לתוך החדשה וכן אסור למכור בהכ"נ ליקח בדמי' אחרת קודם שקנו האחרת [וע"ל סימן קנ"ג דין א' דמשמע דאם מזומן בהכ"נ בנוי לקנות ואין חסר אלא גתינת מעות מותר] או ששכרו בהכ"נ לזמן ודעתם לשכור במקום אחר אסור להם להסתלק ממקום זה עד שישכרו תחלה האחר שחשו חכמים שמא יארע להם אונס שלא יבנו האחר ואפילו גבו מעות לצורך כל הבנין ומונחים ביד הגבאי ואפילו האבנים והקורות וכל צרכי הבנין מוכנים אסור עד שיגמרו כל הבנין עד סופו שמא יארע להם פדיון שבויים ויתנוהו להם ונמצאו עומדים בלא בהכ"נ ואפילו יש להם מקום להתפלל בו ג"כ אסור מיהו אם יש עוד בהכ"נ קבוע בעיר יש להקל ובלבד שיש שם מקום להתפלל לכולם בריוח ואל"ה אסור ואחר שגמרו לבנות כל ביהכ"נ החדש אף שעדיין לא התפללו בו מותר לסתור הישנה כיון שמתחלה בנו החדשה ע"ד כן ואפילו היה ביהכ"נ של כרכים מותר דכ"ע גיחא להו כיון שיש להם ביהכ"נ אחרת תחת זה (ס"א וס"ק א"ב ג' ד' ה' ו' י' ובה"ל ד"ה אין וד"ה שלא וד"ה בונים וד"ה אא"כ).

ב ואפילו לא רצו אלא לסתור מחיצה אחת להרחיבו אסור לסותרו אלא בונין החדש בצד הישן ואח"כ סותרין הישן ובה"ל מצדד דאם בהכ"נ קטן מהכיל את כל המתפללין שם וא"א לתקנו אא"כ יסתור מתחלה כל הבנין דמותר וצ"ע (ס"א וס"ק ח ובה"ל ד"ה דינא).

ג וכ"ז כשהיה הראשון חוק אבל אם חרבו יסודותיו או נטו כתליו ליפול או שגורה המלכות שלא יתפללו בו יותר ומן הנמנע להשתדל מותר לסתרו מיד [ודוקא מדעת הפרנסים] אפילו אין להם מקום להתפלל עד שיבנו החדש ומתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה שמא תדחק השעה וישאר חרב וכתב הט"ז דאם היהודים ישבו חוץ לחומה ונתישבו אח"כ תוך החומה ונשאר הבהכ"נ חוץ לחומה מותר לסתרו ויתחילו לבנות תחלה ביהכ"נ החדשה ואח"כ יקחו אבנים מהישנה ויבנו תוך החומה מהם (ס"א וס"ק ט' ובה"ל ד"ה אבל ד"ה סותרים).

ד אסור לסתור דבר מבהכ"נ כגון לעקור אבן וכדומה וכן כל כלי בהכ"נ אסור לנתוך ולשבר אלא א"כ עשה ע"מ לתקן אבל לפנות הכלי קודש והספסלין וכדומה מבית הכנסת כיון שאין מקלל שום דבר אף שאין זה כבוד לבהכ"נ אינו בכלל זה ואותן שמדבקין דף בכותל בהמ"ד ועושין גומא בכותל שיוכל להחזיק שם ע"י עץ אותו דף יש להקל (ס"א וס"ק י"א ו"ב ובה"ל ד"ה ואסור ד"ה דבר).

סימן קנג. דיני בנין בהכ"נ

א בית המדרש שמיוחד לתורה קדושתו גדולה יותר מבהכ"נ ואפילו אין דרך להתפלל בו כלל ולכן אסור לעשות מבהמ"ד בהכ"נ אבל מותר לעשות מבהכ"נ בהמ"ד ומ"מ לכתחלה נכון שידחקו את עצמן להשיג מעות אחרות לצורך בהמ"ד (אם לא שגם בבית המדרש יהיה מקום לכולם להתפלל בריח כן נראה לענ"ד) ודוקא לבהמ"ד של רבים אבל לבהמ"ד ליחיד בביתו יש להחמיר וכן מותר למכור בהכ"נ כדי לעשות בהמ"ד ודוקא במקום דליכא למיחש לפשיעוֹתא כגון שבהמ"ד מזומן לפניו ואינו חסר אלא נתינת מעות (ס"א וס"ק א' ובה"ל ד"ה מותר ושעה"צ).

ב בהכ"נ של כרכים [שמצוי שם רבים מעלמא שבאים להתפלל כגון מקום שהסוחרים מתקבצין שם תדיר לסחורה ואפילו אם העיר קטנה או מקום שיש חכם גדול שמתקבצין שם רבים הצריכים לו ולחורתו] אפילו בני העיר בנאוהו משלהם אסור למכרו אפילו ירצו לקנות בדמיו קדושה יותר גדולה כגון ס"ת [ואפילו ע"י זט"ה במא"ה ואפילו דיעבד אם מכרוהו אין מכירתו מכירה] אלא א"כ חזו ב"י תיחא או שאין מתפללין בו מותר למכרו ולקנות בהכ"נ אחרת [וכן דברי קדושה שבבהכ"נ כגון ארון הקודש ומטפחת ספרים והומשים ונביאים וכתובים וכן חצירות וכן מקה השייך לבהכ"נ של כרכים אינם יכולים למכרם או לסוגרם למנוע מהם אורחים דדינו כבהכ"נ אבל בית החיים יכולים למכור ושאר כלי בהכ"נ וספסלים ויריעות ופרוכות שבבהכ"נ יש בזה דעות דלדעת המג"א דינו כבהכ"נ ולדעת ספר קובץ יכול הגבאי למכרם בצירוף אנשי העיר ולהוציא הדמים לחולין ואם רוצה למכרם הגבאי לבד לא יוריד הדמים מקדושתו אלא יקנה מהם קדושה חמורה יותר] וכ"ז כשמוכרין בענין שלא יהיה אח"כ ביהכ"נ אבל אם אח"כ ישאר ג"כ בהכ"נ לרבים להתפלל בו מותר אבל ליחיד אסור (ס"ז ובפתיחה וס"ק כ"ה י"א ל"ג ל"ד ל"ז ל"ח ובה"ל ד"ה שבאין ושה"צ אות ל"ג ל"ח ל"ט) ואם בנו ביהכ"נ אחרת טובה מותר לסתור הראשונה וכן מותר ליטול עצים ואבנים מראשונה להשתמש בהם לחולין ע"פ ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר דודאי לכו"ע ניחא להו כיון שיש להם בהכ"נ אחרת (ס"ק מ"א וע"ל דין ט' בתלו בדעת יחיד).

ג בהכ"נ של כפרים שאין באים אנשים ממקומות אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפרים בלבדם [ואפילו שכתי רבים עוברים ושבים לפרקים כיון שאינם קבועים אלא דרך עראי מקרי כפר] אפילו בנו אותם משל אחרים ואין האחרים מסכימים במכירתם מותר למכרה. ובהכ"נ שבכרך שידוע שלא עשו אותו אלא למעט העם כגון הבהכ"נ שעושין בעלי האומניות לעצמן או שנתקבצו הבע"ב של איזה רחוב הרחוק מביהכ"נ של העיר ועשו ביהכ"נ לעצמן או שהתנו בשעת הבנין שיוכלו למכרו בזה יש חילוק אם לא סייעו אותם שאר אנשים על הבנין דינו ככפרים ויכולים למכרו אבל אם סייעו להם אחרים אפילו מעט צריכים ג"כ רשות מאותן האחרים ואז מותרים למכרו ואם בשעת הבנין היה כפר ואח"כ נתרבו בה תושבים הרבה דינו ככפר ואפילו סייעו אחרים בשעת הבנין יכולים למכרו (ס"ז וס"ק כ"ה כ"ו ל"ג ושה"צ אות כ"ג ואות ל"א).

ד כשמוכרין בהכ"נ של כפרים יש חילוק שאם מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר פקע הקדושה מבהכ"נ ומותר לעשות בו הלוקח כל מה שירצה חוץ מארבעה דברים מרחץ ובורסקי ובית הטבילה ובה"כ ואם הי' תל חרב בלאו הכי אלא שעמד עליו בהכ"נ מקודם [וכן אם נפל אצל הלוקח] מותר אפילו אלו הד' דברים וכן מותר לזרוע שם ויש מקילין דבכל גווני מותר אפילו הוא עדיין בנוי אפילו אלו הד' דברים כיון שמכרוהו זט"ה במא"ה [מיהו אפשר דבעינן דוקא שהתנו בעת המכירה בהדיא והרשו ללוקח ע"ז] ולכתחלה בודאי יש להזהר כדעה הראשונה (ס"ט וס"ק נ"ה נ"ו נ"ח ובה"ל ד"ה ואם) וכן מותר להוציא הדמים לכל מה שירצו אפילו לדבר של חול ואפילו לא התנו בהדיא בשעת מכירה על הדמים שיצאו לחולין (ס"ז וס"ק ל"ז ובה"ל ד"ה אבל אם) וי"א דלא אלימא כח זט"ה במא"ה אלא כשמכרו אותו וחלה הקדושה על הדמים והדר פקע הקדושה מהדמים דקלישא קדושתה אבל לאפקועי קדושה בכדי אינם יכולים לכן אם נפל בהכ"נ או שסתרוהו אפילו הסכימו זט"ה במא"ה להוציא האבנים לחולין אינם יכולים אלא א"כ בנו בהכ"נ אחר תחלה ואח"כ סתרו הישן אבל ברמב"ן משמע להקל בכל גווני וצ"ע בדין זה (בה"ל ד"ה רשאינן).

ה ז' טובי העיר אינם ז' אנשים המובחרים בחכמה או בעושר וכבוד אלא שבעה אנשים שהעמידו הצבור פרנסים על עניני העיר אע"פ שלא העמידו אותם על דבר זה בפירוש [אבל אם הם פחות מז' צריך שימנאום בפירוש לזה כדלקמן] וכל הז' צריכים להיות בעת המכירה ולא סגי ברובם ואם נחלקו ביניהם המנהג שהולכים אחר הרוב ובהכ"נ של יחידים כגון בעלי אומניות וכדומה אם בררו שלשה מאנשיהם לפקח על עסקי צבור שלהם כחם בבהכ"נ כמו זט"ה בבהכ"נ של עיר ואם קבלו בני העיר עם הטובים שלהם בפירוש במכר זה כל מה שיעשה אפילו יחיד דינו כזט"ה במא"ה אבל אם נתנו לו סתם רשות למכור אין דינו כזט"ה במא"ה והמעות בקדושתן וכל שז' טובי העיר מוכרים בפרסום ולא בצנעה ולא מיחו בהם בני העיר מקרי במעמד אנשי העיר ואין צריכין לומר הן (ס"ז וס"ק כ"ט ל"א ל"ב ובה"ל ד"ה וה"ה וד"ה ואם קבלו) ובעיר שלא נתמנו בה טובים כל שמכרו רוב בני העיר דינם כזט"ה (בה"ל ד"ה והיינו ובפתיחה לס"ק כ"ד ועי' בחזו"א ב"ב סי' ד' סקט"ו כ"ב בענינים אלו).

ו אבל אם מכרו רוב בני העיר שלא מדעת זט"ה או שמכרו זט"ה בלא ידיעת אנשי העיר אף שפקע קדושה מבהכ"נ והלוקח יעשה בה מה שירצה מ"מ אסור לעשותו מרחץ וביה"כ ובורסקי ובית טבילה ואפילו הרשוהו על כך ואפילו לקחו מהדמים קדושה גדולה מזו ואפי' נפל הבנין במקום ההוא ונשאר רק תל בעלמא וכן אסור לזרוע במקום ההוא אלא גן ירק וכדומה שא"צ חרישה רק לחפור במרא וחצינא (ס"ז ט' וס"ק כ"ד וס"ק נ"ה ושער הציון אות נ"ג ואות נ"ד) וכן צריכים לקנות מהדמים דוקא דבר שהוא קדושה גדולה יותר מהדבר שמכרו כגון אם מכרו בהכ"נ יקחו בדמיו היכל שמניחין בו ס"ת או לוח שמעמידין עליו ס"ת מכרו היכל יקחו בדמיו מטפחת של ס"ת מכרו מטפחת יקחו בדמיו נביאים וכתובים מכרו נביאים וכתובים יקחו בדמיו חומשים שכתוב כל חומש לבדו בגלילה ובתפירת גידין כעין ס"ת [וחומשים שלנו אפילו כל החמשה חומשים יחד גרע מחומש אחד העשוי כתיקון ס"ת וס"ת שנמצא בו טעות דינו כחומשים כיון שאין קוראין בו אע"פ שאפשר לתקנו] אבל להיפך להורידם מקדושתם כגון ליקח מדמי ס"ת חומשים או מחומשים נביאים וכתובים [ונביאים וכתובים קדושתן שוה] או מגביאים וכתובים מטפחת וכן כולם אסור ואפילו קנו בקצת הדמים דבר שקדושתו חמורה אין יכולים לשנות המותר לקדושה קלה (ס"ב ג' וס"ק ה' ו' ז' ח').

ז אפילו לכתחלה מותר למכור דבר קדושה כדי לקנות קדושה גדולה מזו ע"י זט"ה בלא מא"ה או ע"י רוב בני העיר בלא זט"ה [וי"א דכ"ז בסתמא אבל יחיד שמיחה בהדיא יכול למחות כ"ז שלא מכרו זט"ה במא"ה ויש מפסקים] מיהו אין למכור בהכ"נ אלא כשיש להם בהכ"נ אחרת או שהדבר קדושה אחרת היה דבר נהוץ מאד כגון שחסר להם ס"ת לקרות בצבור או שחסר להם נביאים וכתובים ללמד בהם אבל בלא"ה אין לבטל בהכ"נ בשביל תיבה וכדומה כיון דישארו בלא בהכ"נ וגם צריך שתהא הקדושה האחרת מזומנת ואין חסר אלא נתינת מעות דאל"ה אסור דחיישינן לפשיעוּתא (סק"ג פ"ג ובה"ל ד"ה אסור וד"ה לא ימכרו ושה"צ אות ס"ט) אבל אסור למכור שום דבר

קדושה כדי ליקח קדושה כיוצא בו ואפילו הדבר קדושה מזומן ואין חסר אלא נתינת מעות דצריך לעלות דוקא בקדושה א"כ חזו ב' תיחא [דהיינו דבר רעוע] או שהיה קטן מהכיל ואפילו ע"י זט"ה במא"ה דמותר למכור הוא דוקא אם יש להם בהכ"נ אחרת מרווח ומחזקת לכולם אבל אם אין להם בהכ"נ כזו אסור למכרו אפילו כדי לקנות בהכ"נ אחרת משום פשיעותא אם לא שמזומן בהכ"נ ליקח ואין חסר אלא נתינת מעות אז מותר ע"י זט"ה במא"ה (ס"ז וס"ק י"א מ"א מ"ב מ"ג פ"ג) ואפילו בדיעבד אם מכרו דבר קדושה הרבה פוסקים אוסרים לקנות קדושה כיוצא בה אלא דוקא קדושה חמורה מלבד ס"ת שא"א לעלות בקדושה יקנה ס"ת אחרת ואם מכרו בהכ"נ ואין להם בהכ"נ אחרת יקחו בהכ"נ שיהיה להם מקום להתפלל וכתב הט"ז דבזמנינו שתרבה מוכרין ספרים ולוקחים אחרים בדמיהם כיון שנהגו כן הוי כאלו התנו שאם יודמן להם יותר יפה ימכור זה ויקח היפה והא"ר כתב שסומכין על הסוברין דיחיד על שלו מותר למכור כדלקמן אבל הספר של צבור אסור (ס"ד וס"ק י' י"א ובה"ל ד"ה יש אוסרין וד"ה ויש).

ח מוכרין בהכ"נ וכן שאר דברים שבקדושה ואפילו ס"ת להספקת תלמידים או להשיא יתומים או יתומות בדמיו ואפילו בלא זט"ה במא"ה אלא באנשי העיר בלבד ומ"מ אין מותר כ"ז אלא בשאי אפשר להשיג ע"ז מעות אחרות מן הצבור ואז מותר אפילו אין להם רק בהכ"נ אחת [ומכאן תוכחת מגולה לאותן האנשים המתרשלין להחזיק תורה בעריהן] וכן לפדיון שבויים מותר מדינא אבל אין ראוי לעשות כן אלא יגבו מן הצבור דוקא כשהבהכ"נ גמורה אבל אם לא נגמרה אפילו הביאו האבנים וגדרום והקורות נפסלו ומוכן הכל לבנין בהכ"נ ואפילו התחילו לבנות מוכרין הכל לפדיון שבויים אבל לשאר דבר מצוה לא ימכרו אלא יגבו מן הצבור ואפילו ע"י זט"ה במא"ה אין ראוי לעשות כן ואפילו דרך הלואה להתזיר אחרים תחתיהם ואם עדיין לא קנו אלא גבו מעות לבנין בהכ"נ ובא להם דבר מצוה כצדקה וכיו"ב אפילו אינה חמורה מקדושת בהכ"נ מוציאים בה המעות ע"י זט"ה במא"ה דעת הט"ז דדרך הלואה מותר בזה אפילו שלא ע"י זט"ה במא"ה (ס"ז וס"ק י"ג וס"ק כ"ג כ"ד ע"ז ע"ח ע"ט פ' ובה"ל ד"ה מוכרין ושה"צ).

ט בין בהכ"נ של כרכים ובין בהכ"נ של כפרים אם תלו בשעת הבנין בדעת היחיד והתנו בפירוש שרשאי לעשות כל מה שירצה יכול היחיד למכור במא"ה לבד וא"צ טובי העיר דדין היחיד כזט"ה לכל מילי וגם אין יכול איניש דעלמא לעכב אבל שלא במא"ה אין חלה מכירתו דע"ז בודאי לא הרשוהו מסתמא ובהגר"א משמע דגם בזה חלה מכירתו אלא דצריך להעלות הדמים בקדושה ואם בפירוש התנו שיכול למכור ולעשות מה שירצה בלא בני העיר א"צ לעשות בהסכמתם וכ"ז אם בנאוהו משלהם אבל אם נדבו אחרים לזה לא מהני מה שתלו בני העיר בדעת היחיד דשמא האחרים לא ניחא להו (ס"ז וס"ק ל"ה ל"ו ג"ג ובה"ל ד"ה אא"כ וד"ה בהסכמת).

י יחיד שבנה בהכ"נ ונתנה לקהל דינה כבהכ"נ של קהל ונמכרת על פיהם לבד ולא בעינן דעת הנותן בזה כלל [ואפילו בכרך נמכרת וצ"ע בזה] אבל אם שייר לעצמו בה שום כח אין לה מכר כ"א על פי הקהל ועל פיו או יורשיו (ס"ז וס"ק ל"ט ובה"ל ד"ה יחיד).

יא כל דבר שבקדושה שנמכר ומותר לשנותו אפילו כשאין להם רשות לשנותו אלא לקדושה חמורה [כגון ע"י זט"ה לבד או במא"ה לבד] נמכר בלא הכרזה אף שהוא קרקע ואין בו אונאה כדון קרקע שאין דינם כשליח המוכר דאפילו טעה בכל שהוא מכרו בטל אלא כבעה"ב אבל אם מוכרין מטלטלין יש בו אונאה אבל דבר שאסור לשנותו כגון שצוה המקדיש על כך צריך הכרזה בקרקע וגם יש אונאה אפילו בקרקע (ס"ז וס"ק מ"ד מ"ה מ"ו מ"ז ובה"ל ד"ה לשנותו).

יב יחיד שיש לו ס"ת אפילו לא נתנה לבהכ"נ אסור למכרה ולהשתמש בדמי' ואם מכרה צריך ליקח בדמי' ס"ת אחרת [ולדעה זו גם זט"ה במא"ה אסורין למכור ס"ת של צבור וי"א דע"י זט"ה במא"ה מותר להשתמש בדמי'] אלא א"כ צריך ללמוד תורה להתפרנס בדמיו בריוח או לישא אשה [וכן לזט"ה במא"ה אם יש תועלת ללמוד תורה] ואפשר דמוכרין ס"ת לקנות גמרא ופוסקים ופירושיהן דהו"ל כללמוד תורה וכן שאר

ספרים אסור למכרם אלא ללמוד תורה ולישא אשה ואם קנה הס"ת ע"מ למכור וכ"ש אם קבלה בחוב מותר למכרה ולהשתמש בדמי' לכל מה שירצה וי"א דיחיד בשלו מותר למכור אפילו ס"ת ולעשות בדמיו כל מה שירצה אבל אינו רואה סימן ברכה בדמים אלו ואם נתנה לרבים לקרות בו אפילו לא הקדישו ממש אסור לכו"ע אלא ללמוד תורה ולישא אשה וצ"ע על מה סומכין העולם שמוכרין ס"ת ומשתמשים בדמיהם אפילו נתנו לבהכ"נ וצ"ל כיון דהמנהג כן הו"ל כאלו התנה בתחלה שלא תחול קדושת רבים עליהם מיהו לא מהני זה אלא בנתנו בסתמא לרבים לקרות בו אבל אם הקדישו לרבים אסור למכרו אלא ללמוד תורה ולישא אשה. ותשמישי קדושה שיש ליחיד י"א דלכו"ע מותר למכרו ולהשתמש בדמיו כל מה שירצה וי"א דגם בתשמישים אסור (ס"י וס"ק ס' ס"א ס"ב ס"ג ושה"צ אות נ"ז).

יג יחיד שבנה בהכ"נ אף שעדיין לא התפללו בו ואין לו קדושת בהכ"נ מ"מ אין יכול לחזור בו דהוי כאלו נדר צדקה לרבים ואפילו לא אמר בהדיא הרי עלי מקום לבנות בהכ"נ רק שבנה סתמא לשם בהכ"נ אבל אם עשה מטפחת לשם ס"ת שלו שיש לו בביתו ואין קורין בו ברבים כל שלא נשתמש בו לס"ת יכול לחזור בו [אלא אם כן אמר בפיו מטפחת זו אני מנדב לקדושת ס"ת] כן דעת המג"א והא"ר חולק ע"ז ואוסר (ס"ק מ"ט ושה"צ אות מ"ז מ"ח).

יד צבור שבנו בהכ"נ או שבנו בית סתם והקדישוהו אח"כ לבהכ"נ אינו קדוש עד שיתפללו בו ומותר לשנות הבית לחול דהומנה לאו מילתא היא ואם התפללו בו אפילו אורחים לפי שעה קדוש כיון שהומינוהו לעולם להתפלל בו ואם הומינוהו לשעה כגון שאמר אני מזמין אותה לרגלים קדוש לרגלים אם התפללו בו כנ"ל ודוקא בכה"ג דמשמע דכל זמן שיהיה רגל לכן חשובה הזמנה עכ"פ לאותו זמן אבל אם הומינה לבית התפלה רק לפי שעה דהיינו עד שיעבור הרגל או היריד שאז מתקבץ אנשים אינה הזמנה כלל ומותר אפילו בעת הרגל לאכול ולשתות בו ולענין תנאי עיין בסימן קנ"א דין י"ט (ס"ח וס"ק מ"ט נ"א נ"ב וע"ל סי' קנ"ד דין ד').

טו וכ"ז כשבנאוהו הקהל ממעות חולין שיש להם שגבו סתם או שכל אחד הביא עצו ואבנו ובנו בהכ"נ [ואז מותר לכ"ע גם ללוותן ולתת אחרים תחתיהן עד שלא בא לידי גבאי וכן אם התנדבו מעות לביהכ"נ אבל לא יוכלו לחזור בהן דהוי נדר] אבל אם גבו מעות לבנין בהכ"נ או ביהמ"ד [וכן אם גבו לקנות תיבה או מטפחת או ס"ת] אין משנין הדמים או הבית אלא מקדושה קלה לחמורה שיש בזה בזיון אם יורידוהו לקדושה קלה [אלא א"כ ע"י זט"ה במא"ה] וכן אם קנו בדמים אלו עצים ואבנים או אם הלכו לקבץ העצים והאבנים אסור לשנותם ודעת הט"ז שאין איסור לשנותם אלא שלבסוף מחויבים לקיים נדרם. לכן אם רוצים הגבאים ללוותם וליתן אחרים תחתיהם בין במעות ובין בעצים ואבנים המג"א אוסר אלא א"כ ע"י זט"ה במא"ה והט"ז מתיר אלא א"כ בא ליד גבאי וצ"ע לדינא אבל אם עשו בהם הדבר שגבו אותם בשבילו משנים המותר לכל מה שירצו אפילו לדבר שאין בו קדושה כלל ובלבד שיהא מצרכי צבור ואם כשגבו המעות התנו לעשות חפצם ממותר הדמים אפילו קנו ומכרו וחזרו וקנו קדושה במקצת הדמים מותר להוריד המותר [אבל אם לא התנו כשגבו אלא כשמכרו התנו אסור להורידם] והא"ר והגר"א מפקפקין בזה דכיון שכבר קנו סתם מכל הדמים חלה הקדושה על הכל ואסור אח"כ כשמכרו והותירו (ס"ה וס"ק י"ב י"ג י"ד ט"ז י"ז י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב מ"ט ובה"ל ד"ה אין משנין).

טז בהכ"נ ישן של כפרים או לבנים ועצים מבהכ"נ ישן של כפרים שכבר התפללו בו וסתרוהו [או אפילו של כרכים אם אין ראוי לבנותו עוד בבהכ"נ] יכולין ליתן במתנה ע"י זט"ה במא"ה והלוקח יכול להשתמש בהם תשמיש חול כדין מכירה דלעיל דין ד' וי"א דאפילו בלא מא"ה יכולין ליתנו במתנה ודינו כדין מכירת מא"ה בכפרים בלא זט"ה לעיל דין ו' דאי לאו דהו"ל הגאה מיני' או שמקוים שיהיה להם הנאה ממנו באיזה פעם לא היו נותנים לו והו"ל כמכר ולכן לעיר רחוקה שבודאי לא נהנו ולא יהנו מהם לעולם אסור ואם נתנו אסור להשתמש בה [וכ"ז כשנותנים להשתמש בה בחול אבל ליתן להם במתנה שיתפללו בתוכה מותר כיון שאין מורידן מקדושתן כדלק'] וכן יכולים להחליפם באחרים והם יוצאים לחולין או להלוות והלוה יחזיר אחרים

תחתיהם מיהו י"א דדוקא לעילוי קדושה מותר כדלעיל דין ו' אבל לא על לבנים אחרים אלא א"כ הלבנים לא היו טובים דהוי בכלל תיוהא (סי"א וס"ק ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ע' ובה"ל ד"ה וכן ושה"צ אות ס"א ס"ב).

יו אבל אסור למשכנם או להשכירם או להשאילם על זמן ואח"כ יחזירם בעין אפילו ע"י זט"ה במא"ה כיון שאין דבר שתחול קדושתו עליו אע"פ שקיבל מעות כשמשכנם או השכירם וגם רוצה לקנות בדמים עליו קדושה ואם רוצים למכרו אלא שאין מוצאים עתה למכרו או שדמי השכירות שישכירוהו תמיד יעלה להם ריוח יותר יש דעות בזה וצ"ע ומותר למשכן חפצי כסף של קודש לבטחון למלוה בלבד ושלא ישתמש בהם כלל ולענין מכירה על תנאי יש דעות בזה (סי"א וס"ק ס"ט ע' ע"ב ובה"ל ד"ה למשכנן וד"ה או להשכירן ושה"צ אות ס"ה ס"ו) וכ"ז כשהשואל והשוכר משתמש בהם בחול אבל מותרין רוב בני העיר או הממונים שעל פיהם געשה כל דבר להשאיל אפילו ס"ת של רבים לקרות בו ליחיד וכן כל תשמישי קדושה ואפילו לאנשי עיר אחרת וכל שכן להשאיל בהכ"נ להתפלל וי"א דזה דוקא כשהשואל והשוכר קורא בס"ת וכן מתפלל בבהכ"נ בעשרה הא לא"ה אסור והמג"א מתיר בזה (סי"א וס"ק ס"ח ע"ד ובה"ל ד"ה מותר ושה"צ אות ס"ד).

יח ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עלי' בהכ"נ ולא הניחו הגוים לא מצי ראובן הדר בו דהוי נדר ויכולין הקהל לשנותה אפילו לדבר הרשות ואע"פ שהוזמן הקרקע לבהכ"נ ואפילו עומד וצווח איני חפץ אלא שיהיה לבהכ"נ כיון שלא כפל תנאו שאם לא יבנו יחזירו לו מיהו י"א שאם הוא מבני העיר יכול לעכב שלא לשנותה אפילו לקדושה חמורה אלא א"כ יסכימו זט"ה במא"ה או שיש חבר עיר שכולם נותנים על דעתו [אבל לחזור בו אינו יכול] ויש מפקפקין בזה דלעולם אין בידו לעכב אם רוצים לשנות לקדושה חמורה (סי"ד וס"ק פ"א פ"ב פ"ג פ"ד פ"ה).

יט כל כלי בהכ"נ וספסלין ויריעות דינם כבהכ"נ ויכולין למכרם ע"י זט"ה במא"ה אם הוא בבהכ"נ של כפרים ולהוציאם לחולין וכן המעות ואם אין מוריד הדמים מקדושתו מותר למכרן אפילו ע"י הגבאי בלבד אבל דברי קדושה כגון תיבה ומטפחת וחומשים ונביאים וכתובים נהי שיכולים למכרם בכפרים ע"י זט"ה במא"ה ולהוציא הדמים לחולין אבל הם גופם בקדושתן עומדים ביד הלוקח ואין יוצא לחולין (ס"ז וס"ק ל"ז ל"ח ושה"צ אות ל"ט ולענין כרכים עיין לעיל דין ב').

כ בית שנשתמשו בו לתשמיש חול מותר לעשות ממנו בהכ"נ אבל מעילין שנשתמשו בהם להדיוט אין לקנותן לתשמיש קדושה אבל למצוה מותר וספרי פסולין של העו"ג שמכורכין בשיראין לנוי אין ליקח השיראין לעשות מהם טלית דמאיסי כמו בגדי אליל וק"ו דאסור לעשות מהם תשמיש קדושה ולכן אסור ליקח הכריכות ולכורכן על ספרי קודש שלנו ואפילו בדיעבד אסור ואם הקדיש דברים שנשתמשו בהם לע"ז צריך למכרם וליקח אחרת אבל אם נשתמשו לחול מצדד הא"ר דמותר בדיעבד (סכ"א וס"ק ק"א ק"ב ק"ג מ"ח ועיין סימן קמ"ז דין י"ב).

כא אסור לעשות מאתנן זונה או מחיר כלב דבר של מצוה ואיסורו מדרבנן [ולכן אם הקדישה אפשר דצריך גניזה] כגון אם נתן לזונה או החליף בכלב אבנים וקורות לא יעשה מהם בהכ"נ או כלי בהכ"נ או נתן לה קלף לא יעשה מהם ס"ת וכן מפות לס"ת ונר ושמן לבהכ"נ ובפמ"ג משמע דה"ה ציצית וטלית מצוה אין לעשות מזה ואם נתן לה ס"ת באתננה צ"ע אם מותר לקרות בה בצבור ולא מקרי זונה אלא גויה או חייבי כריתות חוץ מן הנדה (ע"י בלקוטי הלכות פ"ו דתמורה בעין משפט אות ל' שנשאר בצ"ע באתנן נדה שאינה אשתו) וי"א אף חייבי לאוין אבל הפנויות הקדשות שמקדישות דבר מותר לקבל ואפילו היתה זונה מכבר כגון שנבעלה לחייבי כריתות כיון שבביאה זו לא הי' בה לאו או כרת ודוקא בקדשות שאין מפקירות עצמן אלא לישראל אבל המפקירות עצמן לכל יש להחמיר עכ"פ בעיר שרובה גוים שלא ליטול מהם שום דבר דתלינן דכל חפציהם הוא מאתנן זונה כ"ז שלא ידעינן בבירור שקבלתם מישראל והגותן אתנן לזכר לשכב עמו אסור האתנן (סכ"א וס"ק ק"ד ק"ה ק"ו ק"ז ק"ח קי"א ובה"ל ד"ה אסור וד"ה אלא וד"ה אבל וד"ה שמקדישות ושה"צ אות צ"א צ"ג).

כב אפילו פסק עמה אחד בשכרה ונתן לה הרבה כולן אסורין וכ"ז דוקא כשנתן לה האתנן ואח"כ בא עלי' אבל בא עלי' ואח"כ נתן לה אתננה שהתנה עמה מותר כיון שבשעת ביאה לא היה קנוי לה זה האתנן וגם דוקא כשנתן הנואף להנאפת אבל אם היא נתנה לו מותר האתנן ודוקא האתנן והמחיר עצמן אסורים אבל אם נשתנו כגון זתים ועשאו שמן ענבים ועשאו יין או שנתן לה מעות באתנן או בעד כלב מותר לקנות בהם דבר מצוה (סכ"א וס"ק ק"ה ק"ט ק").

כג מי שיש לו תנאי עם הקהל שלא יוכל לבנות בהכ"נ כ"א הוא וזרעו וכן בשאר דבר מצוה אינו יכול למכור זכותו לאחר אלא א"כ התנה בפירוש שיכול למכור זכותו לאחר ודוקא להגון כמותו ודוקא שכיבדו אותו בחנם אבל אם קנה מהם בדמים יכול למכור ומ"מ דוקא להגון כמותו (סי"ב וס"ק ע"ה ע").

כד מי שהיה בביתו בהכ"נ או מנין קבוע ימים רבים אין הצבור רשאים לשנותו בבית אחר של יחיד ואפילו יש להצבור קצת טעם בדבר מפני דרכי שלום אבל אם רוצים לבנות בהכ"נ קבוע רשאים וכן אם מקצת מהצבור רוצין להתפרד ולהתפלל במקום אחר רשאים כיון שגם בביתו מתפללין קצת (סי"ז וס"ק צ' צ"א צ"ג ובה"ל ד"ה מי שהי').

כה וכן חברה שהיו לומדים בבית אחד כמה שנים ואח"כ רוצים ללמוד ב' חדשים בכל בית ובית אינם יכולים לשנות וכן מי שזכה באיזה ענין של כבוד או של מצוה אפילו בדברים הבאים מזמן לזמן אין מעבירין ממנו אם לא שיש טענה גמורה להמערערים (ס"ק צ"א צ"ב).

כו ישוב שלא היה לצבור ס"ת וקראו בס"ת של יחיד ואח"כ קנו הצבור ס"ת וטוען היחיד שיש לו חזקה שיקראו בס"ת שלו אין זו חזקה ומ"מ אין למעט כבוד ס"ת שלו אלא יקראו כל שבת בס"ת אחרת אבל אם היה להם ס"ת אחרת ואפ"ה קראו בשלו הוי חזקה (ס"ק ק' ושה"צ אות פ"ד).

כז אנשים שהחזיקו לקבור מתים אינם יכולים למחות באחרים שבאים לקבור שבעשיית מצוה כל אחד רוצה לזכות ובמדינות שיש חבורות מגויות על כך שמניחין עסקיהם בכל השנה כשמזדמן להם מצוה זו צריך ליתן להחברה כמנהגם (ס"ק צ"ב).

כח אדם שהוא רגיל בשום מצוה כגון גלילה שהחזיק בה ברשות הקהל אפילו לא הרשוהו בפירוש אלא שהחזיק זמן רב ושתקו ולא מיחו ואח"כ אירעו אונס או עוני ונתנו הקהל המצוה לאחר ואח"כ העשיר ורוצה שיתזוירו לו המצוה אם בשעה שנתנו הקהל המצוה לשני היה סיפוק ביד הראשון לתת מה שהיה רגיל ולא חפץ בה ונתרצה הוא עם שאר הקהל לתת לאחר [דהיינו שנתנו בפניו ושתק] איבד זכותו אבל אם כשנתנו לשני לא היה סיפוק ביד הראשון לתת מה שהיה נותן אפילו נתרצה בפירוש לתת לאחר חזר וזוכה במצוה ואפילו בתוך זמן שכירות השני וישלם כפי ערך הזמן שיש עדיין בהשגה ואין לשנותו אפילו מע"ה לת"ח אם לא שיש טענה גמורה להמערער [ואם השני רוצה להוסיף דמים יש דעות בזה אם לא שזיכו בפירוש להראשון שלא יוכל אחר להוסיף עליו וצ"ע למעשה] ואם יש ראייה ברורה שכבר נתיימש הראשון מזה אבד חזקתו (סכ"ב וס"ק קי"ב קי"ג קי"ד קט"ו ובה"ל ד"ה שהוא ^{לוצר החכמה} וד"ה חזר ושה"צ).

כט וכן מי שיש לו חזקה שהתפללו הצבור בביתו ומתוך אונס שנאנס בעה"ב הוכרחו להתקבץ במקום אחר לא אבד חזקתו וכשיעבור האונס יתפללו שם וכן כל כיוצא בזה וכן פרנס שעבר מחמת אונס ומינו אחר תחתיו כשיעבור האונס חזר לפרנסותו ואין להשני שום חלק בפרנסות שלא יהא ביניהם איבה ומ"מ אין לנהוג בזיון בשני אלא יתנו לו שום מינוי של כבוד בצרכי צבור ואם עבר משרותו מחמת עבירה שעשה אפילו שוגג אינו חוזר לשרותו ויש מפקפקין בזה דהוא דוקא ברוצח ולא בשאר עבירות (ס"ק קט"ו ובה"ל ד"ה אבל).

ל אין שייך ירושה במצות אלא כל מי שיתן יותר לצדקה הוא הזוכה ואם היה מנהג בעיר שכל מי שהחזיקוהו קהל באיזה מצוה הרי הוא לו ולזרעו יעשו כמנהגם ואם קנו מצוה לזמן קצוב ומת בתוך הזמן יורשין נכנסין במקומו לזמן הקצוב (בה"ל ד"ה חזר).

לא אין אדם יכול לאסור חלקו מבהכ"נ ולא מהספרים בין ליחיד בין לכל הקהל ואם אסר אינו כלום (סט"ו וס"ק פ"ו) וי"א שאם יש לכל אחד מקום קבוע בביהכ"נ ויש לו זכות להוריש ולמכור יכול לאסרו (בה"ל ד"ה אין אדם).

לב מי שהשאל ביתו לבהכ"נ ויש לו מריבה עם אחד מהקהל אינו יכול לאסרה אלא א"כ יאסרנה לכל הקהל כאחד ואם אסרה אסור [אלא שעבר על חרם הקדמונים] וצ"ע וי"א שאם יש בהכ"נ אחרת בעיר יכול לאסרה וצ"ע וכ"ז כשהשאל תחלה שאלה גמורה שיהא עליו שם בהכ"נ אבל אם השאל להם ביתו שיבואו להתפלל בו בעלמא וכ"ש אם לא השאל להם בפירוש אלא הניחם להכנס בביתו או שהתנה מתחלה שכ"ז שירצה למחות אפילו ליחיד יהא בידו למחות הרשות בידו למחות במי שירצה ואם השאל לזמן יש דעות אם יכול לאסרו בתוך הזמן (סט"ו וס"ק פ"ח ובה"ל ד"ה מי שהשאל וד"ה אינו יכול וד"ה לאסרה וד"ה אבל).

לג י"א שאם נמצא אחר מיתת אדם כתב בביתו בין שטרותיו שהקדיש כלים ואין עליו עדים ולא מסרו לקהל אפ"ה הוי הקדש ואין דין זה ברור להוציא ממון ועיין בחו"מ סימן ר"נ בפ"ת (סי"ט וס"ק צ"ו ובה"ל ד"ה יש).

לד ס"ת שהחזיק שהי' של אבותיו של ראובן ומונחת בבהכ"נ ואנו יודעים בבירור שמתחלה לא הניחה לחלוטין רק השאילה לבהכ"נ שיקראו בה ברבים אפי' הניחה זמן רב אין הצבור יכולין להחזיק בה ואפילו היתה לבושה מעילים של צבור ולא הקפיד לא אמרינן שנתנה לצבור ואפילו יש עדים מבני אותה העיר שנתנו אח"כ לצבור לא מהני שנוגעין בעדות הן ואפילו ירצו לסלק עצמם ממנה לא מהני אלא א"כ יש להם ס"ת אחרת מדויקת וכשרה כמותה אבל אם הניחה מתחלה סתם אמרי' דמסתמא אקדשה וכתב המג"א שהיום מנהג העולם למכור ס"ת אפילו נתנו מתחלה לביהכ"נ לקרות בו והו"ל כאלו התנה ולכן אין להחמיר בדיעבד ומ"מ לכתחלה טוב להתנות בהדיא שאין נותנה לחלוטין (ס"כ וס"ק צ"ח צ"ט ק').

לה י"א שכלי הקדש של כסף שנהגו להביא תמיד לבהכ"נ בחגים כגון מנורות להדליק בהם או תכשיטין לתלות על ס"ת אין יכולין להוציא לחולין ולמכרם משנשתמשו בהם כיון שלא פורשו בהדיא שנותנים רק בתורת שאלה והקהל יכולים לתפסם שישארו בחזקת הקדש אחר מיתת המקדיש וכתב המג"א שעכשיו שהמנהג ששוארין ברשות בעליהם הו"ל כאלו התנה ומ"מ יותר טוב להתנות בהדיא בשעת הבאה דהוא רק בתורת שאלה בעלמא (סי"ז וס"ק צ"ד צ"ה).

סימן קנד. דיני תשמיש קדושה ונרות בית הכנסת

א רחבה של עיר שמתקבצין בו בתעניות להתפלל והמקום מזומן לזה אין בו קדושה מפני שהוא עראי ומ"מ אין לנהוג בזיון במקום שהוא כיון שמוזמן לכך וכן בתים וחצירות שמתקבצין בהם להתפלל באקראי אפילו הוא בית פנוי שאין דר בו אדם אין בו קדושה וכ"ש אם מתקבצין להתפלל בבית שדרין בו ומשתמשים בו כל צרכיהם ואפי' מתפללין שם תדיר כיון שאין מיוחד לתפלה בלבד אין ע"ז שם בהכ"נ (ס"א וס"ק א' ב' ובה"ל ד"ה רחבה).

ב העזרות שלנו אפשר הואיל ומתפללין שם תדיר כ"ז שהם נדחקים אע"פ שהוא אקראי לגבי זה המתפלל המקום נעשה קבוע לעצלנים ובעיירות הגדולות שהדרך להתפלל שם בעזרה בקביעות פשיטא דכל קדושת בהכ"נ עליו (ס"ק ג').

ג גן ופרדס ואיצטבא שסביב הבהכ"נ אע"פ שפתוח לבהכ"נ אין בה קדושה ואם היה פתוח נגד ההיכל יש להחמיר שלא לנהוג שם קלות ראש אע"פ שהמקום חול הואיל ומכוין נגד הקדש (ס"ק ג').

ד השוכרין בית לזמן קבוע לחדש או לשנה ומתפללין בו אין לו דין בהכ"נ אבל אם שכרו לזמן רב קדוש וי"א דדוקא כששוכרין שלא ברשות המלכות וכשיודע להם יתבטל באמצע הזמן אבל השוכרין בגלוי כדרך כל הארץ יש בזה קדושה כל משך הזמן

וכן נכון לדינא ובהמ"ד בכל גווני מקרי קבע ויש בו קדושה (ס"ב וסק"ד ה' ובה"ל ד"ה השוכרין ושה"צ וע"ל סי' קנ"ג דין י"ד).

ה תשמישי קדושה [דהיינו שהוכן לכך אפילו לא נתנו בו רק פעם אחת ואם רגיל ליתן שם בקביעות אפילו לא הוכן מתחלה לכך] כגון תיק של מזוזות ושל תפילין בין של יד בין של ראש ושל ס"ת נביאים וכתובים ושאר ספרי קדש וכן רצועות תפילין יש בהם קדושה ואסור להשתמש בהן או לזורקן אף שנתבלו ואין ראוי עוד לתשמישם אלא יגנום במקום המשומר ואפילו ע"י זט"ה במא"ה אין יכולין להורידם מקדושתם ואפילו רוצים לקנות בדמ"י קדושה חמורה [ואם מהני זט"ה במא"ה להוציא המעות לחולין עיין בסימן קנ"ג דין י"ט] וכן רקב של ספרים והמטפחות שנעשו ע"י התולעת האוכלתן צריך גניזה (ס"ג וסק"ק ו' ח' י"ב י"ג ובה"ל ד"ה תשמישי).

ו השלחן העומד על הבימה הוי תשמישי קדושה אף שמונח עליו מטפחת ועל מטפחת מונח הס"ת פעמים שנשמט קצת המטפחת מתחתיה והשלחן משמש לס"ת (וע"ל סי' קמ"א דין א' וצ"ע) אבל הבימה שעומד עליה האוחז הס"ת אין בה קדושת הארון אלא קדושת בהכ"נ (ס"ג וסק"י ל"ב ושה"צ).

ז ארגו שנותנין בו ס"ת או חומש [ונתייחד לכך כדלעיל דין ה'] הוי תשמישי קדושה כיון שנוגע בקדושה עצמה אע"פ שאינו כ"כ לכבוד רק קצת לשמירה וכן הדבר שמניחין בו דבר הקדושה בעצמו לפעמים או שנעשית לכבוד כגון המכסה שעל הקרשים של הספרים אף שאינה נוגעת בקדושה עצמה [וכן טסי כסף] הואיל ומונח על הקדושה אע"ג שיש הפסק יש לו דין תשמישי קדושה אבל אותו המכסה שהוא לשמור אותו מכסה שעל הקרשים לא מקרי תשמיש דהוי תשמיש דתשמיש וכן כל דבר המשמש לתשמיש קדושה נקרא תשמיש דתשמיש ומותר להשתמש אף בעודן קיימין ואותן התיבות המיוחדות לשום שם ספרים שלנו שהספרים מכוסין בנייר או בעור או בקרשים מקרי התיבה תשמיש דתשמיש [ואף דארגו של ס"ת הוי תשמיש קדושה אפילו הס"ת מונחת בתיק אפשר דארגו שאני שעשוי לכבוד הס"ת משא"כ התיבות שעשוי לשמירה בעלמא] ואותן בתי כנסיות שעושין חלל בחומה כמין ארון או בכותל של עץ י"א שכיון שאינו נעשה לכבוד כלל אלא לשמירה לא נקרא תשמישי קדושה ואפשר שיש להחמיר בזה [מיהו אם עושין ארון עץ תוך חלל החומה יש לו דין תשמיש קדושה וכן כששוחטין בגד תוך החומה שלא יתקלקלו הספרים יש על הבגד דין תשמישי קדושה] ולדעת הגר"א אם נוגע בקדושה עצמו הוי תשמישי קדושה אע"פ שעשוי לשמירה [מיהו בבנוי בחומה או בכותל אפשר דמחז"ה הגר"א דמותר] ומיהו אם הספרים מתקלקלין בו כיון שלא היה ראוי מעיקרא מותר ליטול משם הספרים ולסתור אותו המקום ואפילו עשוי לכבוד (ס"ג וסק"ק ו' ח' ט' י"ד ט"ו ט"ז י"ז י"ח ובה"ל ד"ה ודוקא וד"ה אבל).

ח הפרוכת שתולין לפני הארון כיון שבזמנינו אין נותנין עליו ס"ת אין לו קדושת ארון רק קדושת בהכ"נ ומותר לעשות מהפרוכת מפה שעל השלחן וצ"ע למה נהגו לפרסו לחופה לחתנים ואפשר שלב ב"ד מתנה עליהם אבל במקומות שמצוי [ולא באקראי] להניח על הפרוכת הס"ת בלא מטפחת או שהיו מכסין בה הס"ת יש עליה קדושה (ס"ג ו' וסק"ק י"א כ"ט).

ט הכלונסאות שתולין בו הפרוכת אין בו אלא קדושת בהכ"נ ומ"מ אסור לעשות מהם העצים שמסמנין בו הקריאה לחובת היום דהוי הורדה מקדושה כיון שאותן העצים אינו רק לסימן בעלמא שלא יטעו ועכשיו שנהגו לתלות היד בס"ת לנוי הוי תשמיש קדושה ומותר לעשותו מכלונסין (ס"ז וסק"ק ל"א).

י ודוקא תשמיש דתשמיש של בהכ"נ אין להורידו אבל שאר תשמיש דתשמיש שאינם בבהכ"נ כגון של תפילין וכדומה אין בו קדושה כלל (סק"ל).

יא כל המאבד כתבי הקדש עובר בלאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם וכן בכל תשמישי קדושה וכל הספרים שבלו צריך לגונזן ואסור לשורפן אע"ג דכונתו שלא יבואו לידי בזיון (ס"ה וסק"ק כ"ד ועיין בחזו"א יו"ד סימן קס"ד סק"ג בענין שריפת הקורקטין וע"ל דין ל').

וכן נכון לדינא ובהמ"ד בכל גווני מקרי קבע ויש בו קדושה (ס"ב וסק"ד ה' ובה"ל ד"ה השוכרין ושה"צ וע"ל סי' קנ"ג דין י"ד).

ה תשמישי קדושה [דהיינו שהוכן לכך אפילו לא נתנו בו רק פעם אחת ואם רגיל ליתן שם בקביעות אפילו לא הוכן מתחלה לכך] כגון תיק של מזוזות ושל תפילין בין של יד בין של ראש ושל ס"ת גביאים וכתובים ושאר ספרי קדש וכן רצועות תפילין יש בהם קדושה ואסור להשתמש בהן או לזורקן אף שנתבלו ואין ראוי עוד לתשמישם אלא יגנום במקום המשומר ואפילו ע"י זט"ה במא"ה אין יכולין להורידם מקדושתם ואפילו רוצים לקנות בדמי קדושה חמורה [ואם מהני זט"ה במא"ה להוציא המעות לחולין עיין בסימן קנ"ג דין י"ט] וכן רקב של ספרים והמטפחות שנעשו ע"י התולעת האוכלתן צריך גניזה (ס"ג וסק"ק ו' ח' י"ב י"ג ובה"ל ד"ה תשמישי).

ו השלחן העומד על הבימה הוי תשמישי קדושה אף שמונח עליו מטפחת ועל מטפחת מונח הס"ת פעמים שנשמט קצת המטפחת מתחתיה והשלחן משמש לס"ת (וע"ל סי' קמ"א דין א' וצ"ע) אבל הבימה שעומד עליה האוחז הס"ת אין בה קדושת הארון אלא קדושת בהכ"נ (ס"ג וסק"י ל"ב ושה"צ).

ז ארגו שנותנין בו ס"ת או חומש [ונתייחד לכך כדלעיל דין ה'] הוי תשמישי קדושה כיון שנוגע בקדושה עצמה אע"פ שאינו כ"כ לכבוד רק קצת לשמירה וכן הדבר שמניחין בו דבר הקדושה בעצמו לפעמים או שנעשית לכבוד כגון המכסה שעל הקרשים של הספרים אף שאינה נוגעת בקדושה עצמה [וכן טסי כסף] הואיל ומונח על הקדושה אע"ג שיש הפסק יש לו דין תשמישי קדושה אבל אותו המכסה שהוא לשמור אותו מכסה שעל הקרשים לא מקרי תשמיש דהוי תשמיש דתשמיש וכן כל דבר המשמש לתשמיש קדושה נקרא תשמיש דתשמיש ומותר להשתמש אף בעודן קיימין ואותן התיבות המיוחדות לשום שם ספרים שלנו שהספרים מכוסין בנייר או בעור או בקרשים מקרי התיבה תשמיש דתשמיש [ואף דארגו של ס"ת הוי תשמיש קדושה אפילו הס"ת מונחת בתיק אפשר דארגו שאני שעשוי לכבוד הס"ת משא"כ התיבות שעשוי לשמירה בעלמא] ואותן בתי כנסיות שעושין חלל בחומה כמין ארון או בכותל של עץ י"א שכיון שאינו נעשה לכבוד כלל אלא לשמירה לא נקרא תשמישי קדושה ואפשר שיש להחמיר בזה [מיהו אם עושין ארון עץ תוך חלל החומה יש לו דין תשמיש קדושה וכן כששוחטין בגד תוך החומה שלא יתקלקלו הספרים יש על הבגד דין תשמישי קדושה] ולדעת הגר"א אם נוגע בקדושה עצמו הוי תשמישי קדושה אע"פ שעשוי לשמירה [מיהו בבנוי בחומה או בכותל אפשר דמחצה הגר"א דמותר] ומיהו אם הספרים מתקלקלין בו כיון שלא היה ראוי מעיקרא מותר ליטול משם הספרים ולסתור אותו המקום ואפילו עשוי לכבוד (ס"ג וסק"ק ו' ח' ט' י"ד ט"ו ט"ז י"ז י"ח ובה"ל ד"ה ודוקא וד"ה אבל).

ח הפרוכת שתולין לפני הארון כיון שבזמנינו אין נותנין עליו ס"ת אין לו קדושת ארון רק קדושת בהכ"נ ומותר לעשות מהפרוכת מפה שעל השלחן וצ"ע למה נהגו לפרסו לחופה לחתנים ואפשר שלב ב"ד מתנה עליהם אבל במקומות שמצוי [ולא באקראי] להניח על הפרוכת הס"ת בלא מטפחת או שהיו מכסין בה הס"ת יש עליה קדושה (ס"ג ו' וסק"ק י"א כ"ט).

ט הכלונסאות שתולין בו הפרוכת אין בו אלא קדושת בהכ"נ ומ"מ אסור לעשות מהם העצים שמסמנין בו הקריאה לחובת היום דהוי הורדה מקדושה כיון שאותן העצים אינו רק לסימן בעלמא שלא יטעו ועכשיו שנהגו לתלות היד בס"ת לנוי הוי תשמיש קדושה ומותר לעשותו מכלונסין (ס"ז וסק"ק ל"א).

י ודוקא תשמיש דתשמיש של בהכ"נ אין להורידו אבל שאר תשמיש דתשמיש שאינם בבהכ"נ כגון של תפילין וכדומה אין בו קדושה כלל (סק"ל).

יא כל המאבד כתבי הקדש עובר בלאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם וכן בכל תשמישי קדושה וכל הספרים שבלו צריך לגנוזן ואסור לשורפן אע"ג דכונתו שלא יבוא לידי בזיון (ס"ה וסק"ק כ"ד ועיין בחזו"א יו"ד סימן קס"ד סק"ג בענין שריפת הקורקטין וע"ל דין ל').

מתנה עליהן ואפשר דלא מהני אלא כשהיה דעתו מתחלה כשקנה אותה להקדישה לבסוף לבהכ"נ וצ"ע (סי"ט וסקל"ח ובה"ל ד"ה וכן).

כב גר של בהכ"נ שנדר אחד שמן להדליקה מותר לקרות לאורו ד"ת ולא קריאה של חול ובמקומות שעושין הגזברין גרות ודרך ליקח במו"ש כ"א גר לביתו אפילו משתמש בהם תשמיש של חול שרי דלב ב"ד מתנה עליהן אבל אותן שעומדים על המנורה אסור לקרות בהם דבר של חול (סי"ג וס"ק ג"א ג"ב וע"ל סי' תרע"ד דין ד').

כג אין מדליקין גר של הדיוט מנר של בהכ"נ אבל גר מצוה כגון גר שבת וחנוכה או לצורך ת"ת מותר ולד' הגר"א י"א שיש להחמיר בזה (סי' תרע"ד שה"צ אות ח') [ודקא בעוד שדולקין למצותן אבל כשצריך לכבותן יש מתירין וכן גר של הבדלה לאחר שהבדיל בו נעשית מצותו ומותר להדליק ממנה ולא קודם] ומיהו לא נהגו ליוזר בכך ומדליקין בהם גר שהוא לצורך גדול ואפשר ג"כ שדעת ב"ד מתנה בכך וכן בכל הדברים שנהגו להקל בדברים כאלו מהאי טעמא ולכן אם גפלו מעותיו מותר ליקח הנר של בהכ"נ לחפשו וכו"ש אם ירא פן נחבאו גנבים בבהכ"נ. ולהדליק הפיפ"א של טבא"ק מנר של תפלה של בהכ"נ אסור אבל מנר של יא"צ שדולק כל המצת לעת יש להתיר (סי"ד וס"ק ג"ד ג"ו ובה"ל ד"ה שדולקין).

כד עכבר שנמצא בשמן של בהכ"נ אם הוא מאוס אסור להדליק בבהכ"נ וכן לשאר הדלקת מצוה כגון גר שבת וחנוכה אסור אם הוא מאוס לו ואפילו יש ששים נגדו ^{דבר המאוס} ויש מקילין ביש ששים (סי"ב וס"ק מ"ט ג').

כה כל דבר שנעשה לע"ז או אע"פ שבטלוהו ומותר להדיוט אסור לעשות ממנו דבר מצוה ולכן גרות של שעה שנתנם גוי להדליקה לבית ע"ז וכיבן שמשן או שעה הנוטף מגרותיהם ונתנם או מכרם לישראל אסור להדליקם בבהכ"נ או לגר שבת וחנוכה או ללמוד בפניהם וכן לעשות מדבר שנעשה לע"ז כל דבר מצוה ואם לא הודלקו עדיין מעולם ומכרם שמשן לישראל מותר אף למצוה וכן מגורות שקורין לייכטער שהיו בבית ע"ז ולקחיהו ישראל אחר שביטלן הגוי אסור לבהכ"נ ולגר שבת וכן לכל צורך מצוה אסור. ולעשות מבית תפלה של גוים בהכ"נ יש מחמירין לעשות בהכ"נ קבוע ויש מקילין העולם נהגו להקל ודוקא באלו שאין דרכם להעמיד שם אליליהם אבל אלו שמעמידין שם אליליהם אפילו מעמידין אותם בתיבה אף שהוציאום משם ומכרום לישראל דמותר להדיוט אסור לבהכ"נ ואם הבית תפלה שלהם לא היה רק שכורה אפשר שיש להקל אף באופן זה וספסלין מבתי ע"ז שעשוין לשיבה ולא לשם גוי לע"ז מותרין לבהכ"נ אף בלי ביטול (סי"א וס"ק מ"ג מ"ד מ"ה מ"ו ובה"ל ד"ה גרות ועיין סימן קנ"ג דין כ' אם הקדיש דיעבד).

כו מומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא או מומר להכעיס אפילו באחד משאר עבירות שנתן שעה או גר לבהכ"נ אסור להדליקו וכן שאר דברים מיהו אם נתן מעות לכתוב ס"ת בשמו שרי (סי"א וס"ק מ"ז מ"ח).

כז אסור להשתמש בספר להנאתו כגון להגין מפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה ולהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו יש להתיר וכו"ש אם מונח ספר אחד לכו"ע מותר להניח ספר אחר עליו וכשהשמש זורחת על הספר שלומד בו יש להקל במקום הדחק להגן בספר אחר להיות לצל כיון שאינו עושה להנאתו (סקל"א וע"ל סי' ר"מ דין ל"ז וסי' שט"ו דין ז' וע"ע בדיני זהירות בכבוד ספרים בסי' כ"ד דין י' וסי' מ' דין ב' ג' ד' ה' ו' וסי' מ"ג דין ו' וסי' מ"ה דין ה').

כח לא ישרטט קונטרס על הספר שהקונטרס עדיין אין בו קדושה אבל כשכבר כתוב עליו ד"ת יש להקל אם הוא לצורך (שם).

כט אל יניח קונטרסים שלא נכתבו בהם ד"ת בתוך ספר ולא שום דבר וכו"ש שאסור לכתוב חשבונותיו בספר ולא ינסה בו בקולמוס (שם).

ל צריך למחות בקושרי הספרים שמדבקים בלוחות הספרים כתבי קודש וידוע שהמאבד כתבי קודש עובר בלאו ואפילו יזהר שלא ימחוק שם התיבות ובפרט השמות עכ"פ הוא מורידן מקדושתן והוא איסור גמור (שם וע"ל סי' של"ד דין כ"ח וע"ל דין י"א).

לא המתנדב דבר לבהכ"נ כגון פרוכת וטסי כסף וכיוצא בזה ורוצה לכתוב שמו עליו אין הצבור יכולין לעכב עליו ודוקא אם נתרצו הקהל לקבל נדבתו אבל אין יכול להתנדב ולכתוב שמו עליו בע"כ של הקהל וגבאי צדקה ששכר פועלים לסייד או לכייד במעות צדקה אין לכתוב בבהכ"נ זאת נעשה בפקודת פלוני גבאי כיון שלא עשה בעצמו ולא בממונו. ומעשה באחד שבנה בהכ"נ ורצו הקהל להשתתף עמו במעות ולא רצה כדי שיהא לו ולזרעו לשם וכלה זרעו (ס"ק ג"ט).

לב בני כרך שקנו ס"ת ורצה אחד מהם לצאת א"צ לשלם לו חלקו ואם התנו שאם יצא אחד מהכרך יתנו לו הנשארים חלקו והוקרו הספרים אין גותנין לו אלא מה שנתן בלבד דמסתמא לא היה דעתם אלא לדבר מבורר באותו שעה ולא לעשות שומא חדשה וי"א הטעם דכל ספק בכוונתם הם המוחזקים ולפ"ז אפילו הוזלו אין לו אלא כשער הוזל ואם התנו שאם ירצה יתן הוא להם דמיהם ויקח הס"ת אע"פ שנתרצה אח"כ ליתן להם הס"ת אינם נקראים מוחזקים כיון שבדיו לסלקם אבל שותפים שקנו ביחד בית והתנה אחד מהם שיתנו לו חלקו כ"ז שירצה והוקר צריכים ליתן לו כפי ששוה עתה כיון דבלא תנאי ג"כ מגיע לו חלקו (סט"ו וס"ק ג"ז נ"ח ג"ט).

לג בני העיר שהיה להם בהכ"נ ונתחלקו לשנים כל כלי הקודש וס"ת שהקדישם יחיד ולא נשתקע שם הבעלים יכול הוא או יורשיו להוליקם לבהכ"נ שמתפלל בתוכה אבל אם נשתקע שם בעליו אפילו ידוע מי הקדישם אין לו שום כח בהם יותר מאחרים וההקדשות הבאים מקופת הקהל י"א שמחלקים לפי ערך אנשים מבין י"ג ומעלה אבל המג"א כתב שגם לנשים וטף יש חלק בכל הדברים שיורשים הזכות מאבותיהם ואם א"א לחלקם ישתמשו בהם כל אחד ערך זמן לפי הזכות שיש להם בהם (ס"ק ג"ט).

לד קהל שברחו מעיר מאיזה סיבה שהיא ואחד מהם לקח כלי הקודש עמו ואח"כ חזרו רוב הקהל ונתיישבו חייב להחזיר להם כלי הקודש אע"ג שהוא הי' המנדב והוא אינו רוצה להתיישב שם כיון שחזרו רוב הקהל (שם).

לה אחד קנה מצוה לשנה כגון גלילה ותוך השנה גירש המלך היהודים אם בשעת הקנין נשמע דבר המלך אע"ג שהיו משתדלין לבטל הגזירה הוי ליה להתנות ואם לא התנה כמשפטי התנאים דהיינו תנאי קודם למעשה וכדומה חייב לשלם כן פסק הרמ"ע אבל רע"א פסק דכל שגילה דעתו שאינו קונה אלא דוקא שיתנו לו הגלילה סגי (שם).

לו מצא דבר בבהכ"נ או בחצר בהכ"נ י"א שזכה בו שאין חצר קונה להקדש ויש חולקין (שם).

סימן קנה. לילך מבית הכנסת לבית המדרש

א אחר שיצא מבהכ"נ ילך לבהמ"ד וכן בזמנינו שמתפללין בבתי מדרשות ילך אחר התפלה להתחבר עם האנשים העוסקין במשניות וכדומה ועליו נאמר ילכו מחיל אל חיל וזכה ומקבל פני השכינה ומצוה שיהדר ללמוד בחבורה וכ"ש בעשרה שהוא יותר טוב ואח"כ אומרים קדיש דרבנן ואין אומרים אותו אלא על תורה שבעל פה או על דברי אגדה ולא על פסוקים ואפילו לא למדו אלא אחד או שנים יוכלו לומר קדיש ואפילו מי שלא למד יכול לומר הקדיש ובלבד שיהיו י' בבהכ"נ (ס"א וס"ק"א ובה"ל ד"ה ויקבע ועי' סי' נ"ד דין ח' בענין הקדיש דרבנן ועי' סי' צ' דין מ"ב וע"ל סי' מ"ח דין ז').

ב צריך אדם ללמוד בכל יום תנ"ך ומשנה וגמרא ופוסקים ובעלי בתים שאין לומדים רק ג' או ד' שעות ביום לא ילמדו גמרא לחד שאין יוצאים בזה אלא גם ספרי פוסקים כל אחד כפי השגתו (סק"ג וע"ל סי' א' דין ל"ב וע"ל סי' רל"ח דין ג').

ג יקבע לו עת ללמוד ביום ובלילה ולכן מהנכון שמלבד הקביעות שאחר שחרית יקבע גם בין מנחה למעריב וצריך שאותו העת יהיה קבוע שלא יעבירונו בשום פעם אף אם הוא סבור להרויח הרבה שאם ראוי שיבוא לו הרייח יבוא מעצמו מהקב"ה אף שלא

ספר

חיי אדם

כ"ל

אוצר החכמה

כל הדינים הכתובים בש"ע או"ח עם כל ההלכות בספרי האחרונים
מלכד הרבה חרושי דינים שהוציא המחבר מדעתו על פי הצעות
וראיות מתלמוד בבלי וירושלמי ומגדולי הפוסקים ובמקום שנפלה
מתלוקת באיזה דין והלכה הכריע בראיות ברורות ואמרות שהורות
כאחד מהם למען ידעו בני ישראל את הדרך אשר ילכו בה
ולא יכשלו

עשה

הרב המאור הגדול המפורסם

טוהר אברהם דאנציג ז"ל מ"צ דוילנא

סגל מחבר ספר חכמת אדם ובינת אדם

נדפס עם הגהה מדויקת וע"פ דפוס הראשונים

זח

פראנקפורט

שנת תר"כ לפ"ק

Frankfurt a. M.

Verlag der hebr.-antiq. Buchhandlung von J. Kauffmann.

1860.

ציצית על כנפי וכו' לא הקפידה התורה אלא שבשעה עשיה יהיו על הכנף אבל אח"כ אפילו אינם על הכנף כשר (ס).

(כז) חלאן למעלה מג' אצבעות אעפ"י שאח"כ חתך כנקב או שקשר עם החוטין עד שנחפזל הבגד והוא למטה מג' אצבעות פסול דהוי תעשה ולא מן העשוי בפסול (ס).
(כח) לא ט"ל הציצית בשפת הבגד שקורין זוים שאין בו חוטין ארוגים משתי תערוב לא מיקרי בגד ולכן צריך לחתוך הזוים כי יש בו מחלוקת אם מצטרף לג' אצבעות (ס).
(כט) אע"ג דאם נקרע מהנקב לאחר העשיה כשר כדלעיל (סי' כ"ד) היינו דוקא הציצית שנתלו ברכשר אבל אם רוצה להטיל ציצית אחרות פסול עד שיחפור כאשר נבאר בסמוך.

(ל) טלית מצויצת שנחלקה לשנים ונשאר בכל חלק הציצית ועכשיו רוצה לתפרם יחד יש להחיר הציצית מחלק האחד וחפרם ואז יעשה בן ציצית דאל"כ הוי תעשה ולא מן העשוי לדעת קצת אחרונים (סימן ט"ז נט"ז) וכ"ש כשנקרע הכנף למעלה מג' אצבעות וצריך להחיר הציצית של הכנף ולתפרו ואח"כ יעשה בו ציצית דתיקף כשנקרע בטל מחורת בגד ונפסלו הציצית לכ"ע אבל שאר הציצית לא נפסלו (ס).

(כט) אם נקרע כל הכנף בחו"ג אצבעות י"א דלא מהני תפירה לעשותו חיבור (כג"ל נסיון ט"ז חסד לתפירה ודאי הוי חיבור וכל חסד נכונה סהרי נס"מ התפירה עשה חיבור להיות נקרא תמימה) וכ"כ המ"א (עיין סימן י' סעיף ג' וסעיף ו') ואפשר דשאני ב"ק החיכת בגד גדול להתיכה שהוא פחות מג' (ועיין נ"ב כ"ח דכלים משנה ז' ח' ע"ג נ"ג ול"ע) וצריך להטיל טלאי על הבגד שיהיה הטלאי יותר מג' אצבעות על ג' אצבעות ואז יטיל בו ציצית אבל הציצית שהיו בו כבר פסול דהוי תעשה ולא מן העשוי ואם נשחיר כל שהוא מחובר מותר לתפרו דחשוב עדיין כמחובר. ומ"מ לא יתפור טלית של צמר בחוט של צמר או טלית של פשתן בחוט של פשתן דחיישינן שמא ישאר מחוט התפירה ויעשה ממנו ציצית וכיון שלא נטה לשמה פסול ומטעם זה יש ליזהר שלא יתפור אפילו בגד של פשתן בחוט של משי כיון דדרך לחפור בפשתן ומ"מ בשעת הדחק מותר לחפור בשל משי. וט"ז בס"ק ה' כתב דאם נקרע רק מהנקב ולמטה אפילו כולו הוי חיבור ומותר לתפרו ובלבד שיעשה בו ציציות אחרות ולכן יש ליזהר כשחופרין סביב הנקב כמו שנודגן לחזק שלא יקרע לא יתפור במקן הציצית אלא דוקא בחוט של משי (סימן ט"ז).

(ל) נשים מותרות לטוות ציצית דבפסוק גרילים תעשה לך דדרשינן מיניה לשם חיוב דהיינו הטויה שהרי מירי בעשיית הגרילים לא כתיב בני ישראל אבל להטילם בבגד י"א דפסולות דכתיב בני ישראל ועשו וכו' משמע אבל לא בצות ישראל ובדיעבד סמכינן אפוסקים המכשירים גם לחלותן דס"ל מדכתיב ב"ו ועשו להם משמע שאחרים יעשו להם ודינן החליה ע"כ מרבינן נשים והמיעוט דבני ישראל מוקמין לפסול נכרי ואפילו ישראל עומד ע"ג ומכין לשמה אפילו הכי פסול דהא אין הטעם משום לשמה אלא מטעם גזירת הכתוב (ח"י) וקטן היודע לעשות לשמה יש להכשיר בדיעבד באשה ואם טוון נכרי נתבאר לעיל (סימן י"ג י"ד).

(לא) לכתחלה צריך שיטיל אותם בבגד לשמן ואם הטיל בלא כוונה ואין לו ציצית אחרים או בשבת שא"א להחירן מותר ללבושו ולא יצא בו בשבת ולא יכרך עליו (ס).
(לב) מותר להחיר ציצית מטלית לתנע בטלית אחר אבל שלא להניחם בבגד אחר לא דאסור לבטל פצות טלית זה ואם רוצה לעשות מדטלית בגד שלא יהיה עוד ר' מנפוח מותר לטיל וכן אם נפסק א' מהחוטין אע"ג דעדיין כשרים או שרוצה לעשות בו

ציצית יותר ימים מותר להחירן ולהשליכם (ט"ז ולט"ט) ונ"ל דל"ד להחירן אלא דאם קשה בעיניו הטירחא להחירן מותר לנתקם ואין בזה משום כל חששות כיון שאינו עושה דרך השתתה (סימן ט"ז ונמ"א) וראיה גמורה מל"ב ג' ב' דכ"ב נתן עצה להורדום לסחור בהם"ק לחירון בתרא משום דמלכותא לא הדרי משמע אע"ג דל"ה ביה תיורא מותר אע"ג דסתירת אבן מבהם"ק הוא דאורייתא וכן מצאתי בס"ח סימן תתע"ט לענין יריעה מס"ח ע"ש ורמב"ם בהלכות מלכים פ"ז כ' דשאר השתתות חוץ מאילן הוא מדרבנן.

(לג) ר' ציצית מעכבין זה את זה שכל זמן שאין בה כל הד' ציצית אין בה מצות ציצית ואסור ללבשה והיוצא בה לר"ה בשבת חייב דציצית אינן בטילין לבגד ונחשבת כמשה אבל אם יש בה ציצית כשירין נחשבת כבגד (סימן י"ג).

(לד) כיון שכדק הציצית כשעה שלבש אותו מותר לצאת בו וא"צ כדקה עוד דמוקמינן אחזקה כדלקמן כלל י"ב סימן א'.

(לה) היה יושב בברכ"נ וראה שנפסל אחד מן הציצית ומחייש לישב כך בפני רבים בלא טלית אם הוא שבת מותר ללבושו דכיון דא"א לו לעשות בו ציצית בשבת נמצא שאינו מבטל העשה דקום ועשה בו ציצית ואע"ג דעכ"פ מבטל העשה שלובש בגד בלא ציצית מ"מ כיון שאין זה אלא בשב ואל תעשה שאין עושה בו ציצית וגדול כבוד הבריות שדוחה בשב וא"ת וה"ה בחול כשאין נמצא ציצית בעיר אבל כשנמצאין ציצית בעיר בחול שיוכל לתלותן וא"כ בכל רגע שלובש עובר בקום עשה בו ציצית צריך לפשוטו וכ"ש דאסור ללבושו ודוקא טלית גדול שאינו גנאי כ"כ הפשיטה אבל אם נפסק ציצית מטלית קטן והוא בברכ"נ או ברה"ר דגנאי גדול הוא לפשוט בגדיו כרבים ולכן אם בחול צריך למדר ללך לביתו או לבית שלפני ברכ"נ ופשיטנו וכשבת א"צ למדר לביתו והרואה בחבירו שנפסק הציצית בחול יקראנו לבוא לביתו ולא יאמר לו עד שיבא לביתו ואם אינו מחייש לישב בלא טלית נכון שלא ללבושו אפילו בשבת ואם ידע מע"ש שנפסל אסור ללבושו בשבת דה"ל לחקנו מאחמול (י"ג).

(לו) חיכה כשנודע לו שנפסל א' מציצית והוא יושב בביתו צריך להסירו דבכל רגע עובר בעשה ולכן אסור לחקן הציצית בעוד לבוש בו אלא יסירנו חיכה.

(לז) טליתות של מצוה המיוחדין להתפלל בהם וכן הקטיל אעפ"י דמדינא מותר לכונוס בהן לברכ"ס נכון להחמיר אבל אם לובשו חתת בגדיו מותר ומכ"ש דמותר לישן בו ולשמש מטתו ואסור לקשור דבר בציצית בעורן כשירים ואף-לאחר שנפסקו אע"פ שאינן טעונין גניזה מכל מקום לא יורקם לאשפה והמדקדק לגנון חכא עליו ברכה (כ"א).

(לח) טלית שבלה אסור לעשות בו חשמיש מצונה (סימן כ"ג) אבל מותר לעשות ממנה בגד אחר (עיין נ"א סימן ט"ז ס"ק ז') ואם נקרעה הטלית מלמעלה יכול להשיש צד החתתון למעלה והעליון למטה ולא הוי הורדת קדושה ומ"מ בלא מקום הפסד ישם חמיר צד א' על הראש (ועיין מ"א סימן ח' סק"ז בל"ד).

(לט) אסור לכונוס בציצית מגולין בבית הקברות או בד' אמות של סת דהוי כלועג ל"ש (כ"ג).

(מ) נכון ליורר שלא יגרור הציצית על הארץ משום כיווי מצוה ועוד כי קרוב שיפסלו ולכן יגברם ויחבבם בתגורו.

(מא) יפריד החוטין זה מזה דציצית הוא לשון בציצית ראשי ר"ל שערות כמ"ש שהם נפרדים ומ"מ אם יבטל ע"ז מלהתפלל בעצור א"צ.

הפוסקים רמזוהו זו לירא מן המקדש נורג בהב"נ ובהמ"ד מראוריחא (עיין ס' ירימ' סימן ט"ז) ולכן אסור לדבר בהם דברים בטילים ואין מחשבין חשבונות אלא של מצוה כגון קופה של צדקה וכדומה ומכ"ש שאסור שם בשחוק וקלות ראש ועליהם נאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי ומראה בעצמו שאין לו חלק באלהי ישראל וכמורה ספ"ג מאוד בעונשם רחמנא לעילן ח"ש מזהר כאלו אין לו אלוה.

(ז) נזהגים בהם כבוד לכבדן ולרצון ומדליקין בהם נרות לכבוד (סימן קכ"ה).

(ח) אפילו אם נחרבו עדיין בקדושתן שנאמר והשימותי את מקדשיכם ולא כתוב בהיפך ואת מקדשיכם אשימם להראות אף כשהן שוממין מ"מ הם בקדושתן ולכן צריך לנהוג בהם כבוד חוץ מכבוד וריבוי ואם עלו בהם עשבים חולשים אותן ומגדלים במקומן כדי שיראו העם והעיר רוחם וישתדלו לבנותם ואם בנאוהו במקום אחר וא"צ עוד למקום זה כ"ו שלא מפרוהו כדן יעשו גדר סביביו שלא יבואו לזלזל שם (ס).

(ט) אפילו בעליה שעל גבי בהב"נ אסור להשתמש חשמש של גנאי וכשאר חשמישים מסתפקים הפוסקים ואם בנו מתחלה בית דירה ע"ג בהב"נ נמצא שלא נחקרש כלל מעולם לעליית בהב"נ מותר להשתמש שם ובלבד שלא ישתמש בו חשמש מגונה מאד כמינוף וכיוצא בו וגם בזה שומר נפשו ירחק מזה (והט"ז ס' כתב שבענין ע"ז הכנה) ואפילו לבהב"נ כישבו מהני חנאי אם התנו מתחלה הבנין להשתמש בו. ומ"מ לחשמש של קלות ראש כגון לאכילה ושחיה וכיוצא בו לא מהני חנאי (ס).

(י) אסור לסחור דבר מבהב"נ דכתיב ונחצתם את מזבחתם וכו' לא תעשן בן לה' אלהיכם אא"כ עושה ע"מ לחקן ולבנות ודוקא במה שהוא מחובר שיך נחיצה ואפי' לעשות גומא בכותל לסמוך בו הסטענדער אע"ג ראינו דרך נחיצה אין נכון. ועיי' בחיבורי ח"א כלל פ"ו סימן ט"ו. (קכ"ז).

(יא) אין סותרין בהב"נ אפילו לבנות אחרת בעצים ואבנים שלה שמא יארע להם אונס אלא בונים תהלה החדשה ואח"כ סותרין הישנה וה"ה אם צריכים לסחור בותל אחר דינו הכי ודוקא שהיא חזקה עדיין אבל אם חרבו יסודותיה או נטו כותליה לטיפול סותרים אותה מיד ומתחילין לבנות אותה במהרה ביום ובלילה שלא תדחק השעה ותשאר חרב (ואם יש להם נהכ"כ קטע עיין סימן קכ"ז שהמ"א אוסר וט"ז מתיר וכ"כ ח"ר) ואם גזר השלטון שלא להתפלל בהב"נ זו או שדרו חוץ לעיר ונתיישבו בתוך העיר ותשאר הבהב"נ שממה מותר לסתרה או למכרה ולקח בדמיה אחרת וכן אם אין תקנה שוב לבנות בהב"נ על אותו מקום מפני נכרים ויש לחוש שיבנו שם בית ע"א דמותר למכרו דודאי נחא לב"ע ולרוחא דמלחא ישאירו מקום עזרת ישראל (כל"ל המ"א וכ"כ ח"ר שכן הוא בתשונת מהר"ס) פנוי ועשוהו גן ירק שאינו מכוער כ"כ (סימן קל"ג).

(יב) אסור לבנות לבהב"נ ובהמ"ד כ"א לצורך תפלה או ח"ת ואם היה צריך לקרות את חבירו מבהב"נ יכנס ויקרא שם איזה פסוקים או איזה תפלה או משנה ואח"כ יקראוהו או ישירה שם מעט כי גם הישיבה בהם מצוה וכ"ש דאסור לבנות בו לקצר דרכו כגון שחיה לבהב"נ ב' פתחים. ואם לא נכנס בו תהלה לקצר דרכו מותר ואם יכנס בו להתפלל מצוה שיצא דרך פתח האחרת (קכ"ה).

(יג) מותר לרוק בהם אך ישפשף חתך ברגלו וקודם שיכנס יקנח היטב מעל רגליו ומותר לבנות בו במקלו וחרמילו (ס).

(יד) אסור לאכול ולשחות ולישן בהב"נ אפילו שינת עראי ולצורך בהב"נ כגון בליל יוה"כ או למצוה אחרת מותר לישן גם לאכול שם ובכהמ"ד אותן אנשים הלומדים

הלכות בהכ"נ ובחמ"ד כלל ח

שם בקביעות מותרים לאכול ולשתות ולישן אפילו שינת קבע שלא יחבטלו מלימודם אבל שאר צרכיו אסור ואפילו ליכנס בהם מפני הגשמים אסור ומי שאינו לומד שם בקביעות אסור אפילו באכילה (סז).

(טו) אין לנשק בני הקטנים בהם שאינו ראוי לדראות אהבה אחרת וזולת אהבה המקום (ל"ח).

(טז) כופין בני העיר זה את זה לכנות בהכ"נ. ומדינא צריך לכנות אותה בגובה של ער ולדגבה אותה עד שתהיה גבוה מכל בני העיר שמשחמשים בהם (לאמקו ציריות ומגלים וגו' אין משחמשים) שנאמר לרומם את בית אלהינו ולפיכך מי שהגביה ביתו יותר מבהכ"נ כופין אותו להשפילו אך עכשיו שאימת מלכות עלינו ויש בלא"ה בני נכרים שבעיר שבתיהם יותר מבהכ"נ לכן אין משגיחין אפילו בשבית ישראל גבוה יותר (סי' ק"ן). (יז) צריך לפתוח חלונות של בהכ"נ כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו וטוב שהיו יב חלונות (סימן ל') והבונה כנגד חלק בהכ"נ שכבר החזיקו בו הקהל בחלונות אין מספיק לו בדריחקה ר' אמות לפי שהוא צריך אור גדול (ועיין במ"א ס"א ס"ק ל' מענין פתיחת חלונות לחצר בהכ"נ סימן ק"ן).

(יח) אין פותחין פתח בהכ"נ אלא נגד הצד שמתפללין בו כאותה העיר כגון במדינות אלו שאנו מתפללין ומשחחיים כנגד מזרח (דהיינו מפני שאנו יושבים בלד מערבי על ה"י) ואז יהיה הפתח במערב כדי שישתחוה מן הפתח נגד ארון הקדש ואפילו אם היה הפתח מצד א' וחרכה בהכ"נ ורצו קצת מנהיגים לעשות הפתח כדינה אין האחרים יכולים למחות אפילו הם הרוב ואעפ"י שמשנים סדר הישיבה יקוב הדף כיניהם ועושין בימה באמצע שעמור עליה הקורא בתורה כדי שישמעו כלם וכשמחלל הש"ץ יהיה פניו כלפי הקדש (סז).

(יט) עכשיו שקונים המקומות בהכ"נ אין סדר לישיבה והאחרונים כתבו שאין לעשות מקומות בין הבימה לבין אה"ק בענין שוחהיה הישיבה אחוריו להיכל. משמע אבל אם סדר הישיבה פניהם למזרח שרי וכן נוהגין ולא חיישינן לטעם שהמכרז בס"ח ומשתחוה נראה כמשתחוה לאדם שעומד שם שאין כוונתו בהשתחוה זו רק לכבוד תורה (סז).

(כ) מותר לעשות מבהכ"נ בית המדרש אפילו אין מתפללין שם רבים כמו עכשיו אבל לא מבהמ"ד בהכ"נ רק יחיד בכחו שיחלל שם בעשרה (ע' במ"א סי' קכ"ג ס"ק א'). (כא) אסור למכור דבר שקדושה להוריד אותו מקדושתו אלא דוקא להעלותו לקדושה דק"ל מעלין בקודש ולא מורידין (עיין כלל ס"ח). ולפיכך אם מכרו ב"ה יכולים ליקח בדמיו חובה דהיינו אה"ק. מכרו חובה יכולים ליקח בדמיו מטפחת של ס"ח. מטפחת לוקחין נביאים וכתובים. מכרו ספרים לוקחין ס"ח. אבל איפכא להוריד מקדושתו אסור ואפילו קנו במקצת דמים דבר שקדושתו חמורה אין יכולין לשנות המותר לקדושה קלה ואמנם לקנות קדושה כיוצא בו בס"ח אסור לכ"ע למכור ישנה ולקנות חדשה זבשאר ספרים נודעים עכשיו הותר וצ"ל דמתחלה שקנה הספר דעתו לכך שבאם שיוורמן לו עתה ישה ימכור זה ליקח היפה אע"ג שלא התנה בפירוש ובבהכ"נ לכתחלה לא ימכרו לבנות אחרת יפה הימנה ויש מחזיק בהכ"נ (סז).

(כב) גבו מעות לבגד בהכ"נ או לבהמ"ד או לקנות חובה או מטפחת ורצו לשנותו אין משגח אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה משום דבני העיר לא נחננו המעות אלא אדעתא לעשות דבר זה ואסור לשנותו שלא מדעתן ומ"מ ו' טובי העיר כמעמד אנשי

העיר שרי לשנות המעות שהרי נתנו על דעתם. ואם עשו הדבר ישגבו אותם בשבילם משגין המותר לכל מה שירצו אפילו לדבר הרשע כיון שנעשה כדעת אנשי העיר. ואם כשגבו המעות החנו לעשות חפצם ממותר הדמים אפילו קנו ומכרו וחזרו וקנו קדושה במקצת הדמים מותר להוריד המותר אבל אם לא החנו כשגבו אלא כשמכרו החנו אסור להורידן. ואם קנו במקצת דמים אלו שגבו עצים ואבנים הלה קדושת הדמים על העצים והאבנים ואסור לשנותן רק לקדושה חמורה (ס).

(כג) ואם הביאו עצים ואבנים לצורך בנן בהכ"נ אם באו ליד גבאי אסור לשנותן אעפ"י שיתנו אחרים תחתיהם רק לקדושה חמורה כי אם עפ"י ו' טובי העיר במעמד אנשי העיר וקודם שבאו ליד גבאי מותר לשנותן דהיינו ללוותן ולתת אחרים תחתיהם אבל מ"מ לא יוכל לחזור בהם (סעיף ה' וע"ש נט"ז).

(כד) מוכרים בהכ"נ וכן שאר דברים שבקדושה ואפילו ס"ח להספקת חלמרים או להשיא יחוס ואפילו יתומה אע"ג דאינה מצווה על פו"ר מ"מ משום לשבח יצרה שייך ג"כ באשה (מ"א סק"ט).

(כה) הא דבהכ"נ נמכר הנ"מ של כפרים שאין באים שם אנשים ממקומות אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפרים ואפילו בנו אותה משל אחרים דמסתמא נתנו להם שיעשו בהמעות מה שירצו אבל של כרכים שבאים שם ממקומות אחרים אפילו בנו אותה משלהם אינו נמכר דמסתמא בנוהו אדעתא דכ"ע וזכו כל העולם ואם ידע שלא עשו אלא למעט עם כגון הבהכ"נ שעושין להם חברות החיישים וכדומה יכולין לססר אפילו בכרך ואם נתנוהו משלהם ותלו בדעת היחיד שהוא המתעסק ומצוה בבנינם או יכול היחיד למכור ובלבד שיהיה זה במעמד אנשי העיר אבל א"צ הסכמת זמ"ע וגם לא מצי איניש דעלמא לעכב. אבל אם נדבו אחרים לזה אין מועיל מה שחלו הם בדעת היחיד דשמא יש א' בסוף העולם שאין דעתו נוחה בוה אא"כ הוא רבן של כל ישראל כמר בר רב אשי דמסתמא כל ישראל הקרובים והרחוקים סומכים עליו (מ"א סז ונס"ק ל"ז כ' גס נ"ב דהאידנא שמתמידים עליהם ראשי מנהיגים והכל נעשה על פיהם אף על כרכים יכולין זמ"ע למכור כשנאסרו משלהם).

(כו) הא דב"ה של כפרים נמכר דוקא אם נמכר בהסכמת זמ"ע והיה במעמד אנשי העיר רצה לומר שמכרו זמ"ע בפרסום אע"ג ששחקו ולא אמרו בפירוש הן או שקיבלו עליהם בני העיר בפירוש במכר זה כל מה שיעשה היחיד יהיה עשוי או רשאים להוציא המעות לכל מה שירצו אבל מכרו זמ"ע שלא במעמד אנשי העיר או המעות נשארו בקדושתן ואסור לשנותן לקדושה קלה. וה"ה לכל דברי קדושה כגון כל בהכ"נ וספסלים ויריעות דכולהו כחר בהכ"נ גירי ולכן אם מכרו זמ"ע במעמד א"ה בכפרים מותר להשתמש במעות לכל מה שירצו (סעיף ז') וכשרוצין בני הכפר למכור בהכ"נ ע"פ זמ"ע בלא מא"ה יכולין למכור ממכר עולם והלוקח יעשה בו מה שירצה חוץ ממרחץ ובורסקי ובית הטבילה ובית הכסא ובגמ' חשיב בית המים ר"ל לכיבוס ואם מכרוהו זמ"ע במא"ה יעשה הלוקח אפילו ד' דברים אלו דפקע קדושה מיניה לגמרי (סעיף ט') ודוקא בהכ"נ וחשמישיו אבל חשמישי קדושה המבוארים לקמן בסימן מ"ט דכל אלו נקראים חשמישי קדושה אפילו אם מכרו זמ"ע במא"ה בכפרים בקדושתיהו קיימי ואסור להורידן מקדושתן (סז).

(כז) בנו בית סתם אפילו ממעות בהכ"נ מ"מ אין לו קדושת בהכ"נ לכל טל' וכן אפילו בנאוהו לשם בהכ"נ אינו קדוש עד שיתפללו בו אפילו אורחים דחמניה לאו מלחא

הלכות ברכ"ב ובהמ"ד כלל יז

הוא אבל מ"מ חייבים לקיים נדרם ולעשותו ברכ"ב ואם לפי שעה הקדישו יקיימו הכל כפי מה שאמר וכן יחיד שבנה ברכ"ב לא יכול לחזור בו. אבל אם עשה מטפחות לס"ת שלו שיש לו בביתו ואין קוראין בו ברכים כל שלא נשתמש בו לס"ת יכול לחזור בו (ס"ק כ"ח) אבל א"ר כ' דגם בזה אין יכול לחזור אבל השוכרים בית ומתפללים בו אין לו דין ברכ"ב ויכול להיות בית דירה למעלה וכלכך שינהגו בבתי בנקיות (סימן קכ"ד וט"ז).

(כח) יחיד בשלו כגון שנתן ס"ת לב"ה לקרות בו י"א דמוחר למכרו ולעשות בדמיו מה שירצה. וי"א דבין ס"ת ובין שאר ספרים אסור למכרן אפילו עפ"י זמ"ע במעמד אנשי העיר ואין לו למכור רק ללמוד תורה שיתפרנס בדמיו או לישא אשה אבל אם מתחלה קנה כדי למכרה ומכ"ש אם קנה בחוב מותר למכרה ומ"מ נוהגים עכשיו למכור אפילו ס"ת שנתנו לב"ה לקרות בו ומשתמשין בדמיו דהוי כאלו התנה בתחלה שלא תחול עליו קדושה רבים (סעיף י').

(כט) הוא דשרי למכור ב"ה דוקא כשיש להם ב"ה אחרת (דהיינו להמ"א לעיל סימן י"א) ואסור למכור כשיש להם ב' ב"ה פיידי שגאלו עכשיו אחרת ולהט"ז וא"ר דמתירין פיידי הכ"ס שיש להם ב' ב"ה בעיר ואז מותרים למכור (א) אבל אם אין להם רק ב"ה זו אסור למכרה אפילו אדעתא לבנות אחרת דהא אפילו לסוחרה אסור עד שיבנו אחרת וא"כ חזו ביה תיורה כדלעיל סימן י"א אבל של ברכים אפילו בנאו אחרת אסורים למכור הראשונה דאין ביה להפקיע קדושה אבל לסוחרה שרי דהא אעפ"כ הקרקע והלבנים והסיד נשארו בקדושתם ואסור למכרם ויש מחזיקין למכור האבנים וכשכנו אחרת טובה מזה מותר לסחור הראשונה ומותר להשתמש בעצים ואבנים של הראשונה (עיין מ"ב ס"ג וט"ז).

(ל) באחרת דלא שכיחי רבים דאחו מעלמא אע"ג דשכיחי רבים עובדים ושבים לפרקים כיון דלא קביעי בעיר אלא עובדים ושבים דרך עראי נקרא כפר אבל מקום דשכיחי רבים מעלמא שבאים להתפלל שם כגון מקום שסוחרים מתקבצין שם הר"ר לסחורה או במקום שיש שם חכם גדול שמתקבצים שם רבים הצריכים לתורתו ולדון לפניו מקרי כרך דמסחמא אדעתא דכל העולם בנאוהו אבל אם ברור לן דלא בנאו אלא אדעתא דבני העיר לברו וגם לא סיעו להם אחרים מקרי כפר (מ"ב מ"א ס"ק י"א ויעין לעיל סימן כ"ה).

אח"כ 1234567

(לא) כל דבר שבקדושה שמוחר לשנות נמכר בלא הכרה שהרי מותר ליתן אף במתנה ואין בו אונאה אבל דבר שאסור לשנותו כגון א' שצוה שביט זה יהיה לעניים שיאכלו הפירות וא"כ אין הציבור יכולין ליתן במתנה לאחר א"כ ה"ה דאין מוכרין בלא הכרה (ס"ק כ').

(לב) יחיד שבנה ביה"ט ונתנה לקהל דינה כבה"ט של קהל אבל אם שיר לעצמו בה שום כח אין לה מכר כ"א עפ"י קהל ועל פיו או עפ"י יורשיו (סעיף ז').

(לג) אין דבר שבקדושה יוצא לחולין אפילו במקום שמוחר למכור אלא כשיש דבר אחר שחחול הקדושה עליו ולפיכך בה"ט או לבינים ועצים מבה"ט ישן שסחרו יכולין ליתנה במתנה דהיינו עפ"י זמ"ה במא"ה דאי לאו דהיה להם הנאה מהם לא היו נוהגים לו במתנה נמצא דהוי כמכר והקדושה חלה על המעות לפי שעה ואח"כ מותרים להוציא המעות לכל מה שירצו אבל לעיר רחוקה שלא יהיה להם מהם שום הנאה אפילו עושים בדרך ערטה שהם נוהגים להם ב"ה והם נוהגים להם מעות במתנה אסור וכן יכולים להחליפם באחרים והם יוצאים לחולין אבל אסור למשכנן או להשכירן או להשאילן אפילו ע"י זמ"ה שאין כאן דבר אחר שחחול קדושתן עליו ודוקא בדרך שמורידן מקדושתן אבל

מוחר להשאיל אפילו ס"ח לקרות בה אפילו משל רבים ליחיד ואפילו אם דמיעוש מוחין אינן יכולים לעכב (סעיף י"ח).

(לד) אם בנו ב"ה חרשה וסתרז הישנה עפ"י זט"ה במא"ה פקעה דקדושה מדישנה וחלה על החרשה ורשאים לשנות הישנה לכל מה שירצו דלא גרע ממתנה אבל בלא"ה אין כח אפילו לזט"ה במא"ה לעשות בו דבר חול שאין כאן דבר אחר שחול קדושה עלה (מ"א ס"ק כ"ז).

(לה) מי שיש לו חנאי עם הקהל שלא יוכל לבנות בה"נ כ"א הוא זורעו אינו יכול למכור זכותו לאחר. ודוקא שלא קנה זכות זה במעות אלא שהקהל כיבדו אותו משום כבודו אבל אם קנה הזכות במעות קנאו לכל זכות שבו ובלבד שלא ימכור אלא למי שהגון כמורו (ט"ז ס"ק י"ח).

(לו) גבו מעות לבנין ב"ה ובא להם דבר מצוה מוציאין בה המעות עפ"י זט"ה במא"ה. קנו אבנים ועצים לא ימכרום לדבר מצוה אע"ג דמדינא שרי לא נכון לעשות כן אבל לפדיון שבויים אעפ"י שכבר התקינו הכל ונתקנו לבנין כ"ה מוכרים הכל ואם כבר התחילו לבנות אעפ"י שמן הרין מותר מ"מ לא נכון למכור אלא יגבו לפדיון מן הצבור.

(לז) המתנדב קרקע לבנות עליה ב"ה ולא הניחו נכרים ורוצים הקהל לבנות בה לח"ה והנודר אמר שלא נדר על דעה זה אם אין הנודר נדר באותו עיר יכולין לשנות אפילו לדבר רשות שהרי נתן על דעה בני העיר ואם נדר באותו עיר יכול לעכב דעכ"פ אדעתא דידיה נמי נתן ומ"מ זט"ה יכולים לשנות (סעיף י"ד).

(לח) מי שהשאיל ביחו לב"ה ויש לו מריבה עם א' מהקהל אינו יכול לאסרה עליו אא"כ יאסרנה על כל הקהל. ודוקא שהשאיל החלה סתם אבל אם התנה מתחלה שכל זמן שירצה למחות יכול למחות או שלא. השאיל להם בפירוש רק שהניחם לבנום לכיתו הרשות בידו לעשות כמו שירצה. ועוד חיקנו הגאונים שאין אדם יכול לאסור חלקו מב"ה ולא מספרים ואם אסר אינו כלום (סעיף ט"ז ט"ז).

(לט) כל מצוה שהחזיק בה איזה יחיד ברצון הקהל אין ליתן המצוה לאחר אפילו יש קצת טעם ולפיכך מי שהיה בביתו ב"ה ימים רבים אין הציבור רשאים לשנותו מפני החשד שיאמרו שאין ב"ב מהוגגין ועוד שאין רוצה לילך למרחוק לבהכ"נ אם שיש שבו פקיעות. ומיהו אם רוצים מקצתם להתפלל במקום אחר י"א דרשאין כיון שעכ"פ נשאר קצת גם בביתו. וכן בכבוד ומינוי הבא מומן לומן אינן יכולין לשנות (סעיף י"ז). אבל אנשים שהחזיקו לקבור מתים אינם יכולים למחות באחרים שבעשיית המצוה כ"א רוצה לזכות. ואם יש חבורות כמו שיש בקהלות חברה קדישא ג"ה ימלים בני החבורה למחות עד שיחן להם כמנהגם (ס"ק מ"א). ואדם שהחזיק במצוה כגון גלילה וכיצא בו ואירע אונס או עוני ונתנו הקהל לאחר ואח"כ העשיר ורוצה שיחזירו לו המצוה אם בשעה שנתנו הקהל לשני היה סיפוק ביד הראשון לחת מה שהיה נותן בכל שנה ולא הפץ בה ונתרצה עם הקהל לחת לאחר איבד זכותו אבל אם כשנתנו לו לשני לא היה ביד הראשון סיפוק לחת מה שהיה נותן ועכשיו רוצה ליתן כמה שנתן חוזר למצותו ואין לשנותו אפילו מע"ה לח"ה אם לא שיש טענה למערער וה"ה לפרנס שעבר מחמת אונס ואם עבר משרדו מחמת עבירה אפילו בשוגג אינו חוזר לשרדו (ס"ט ס"ט קכ"ג).

(כ) אע"ג דמדינא כלי כסף שנהגו להביאם חמיר לב"ה בחגים אינם יכולים להוציאם לחולין כבר נחפשת המנהג שנשארים ברשות בעליהם דהוי כאלו רחמנו עליה מתחלה כדלעיל (סעיף י"ח).

- (מא) ישוב שלא היה להם ס"ת וקראו בס"ת של יחיד ואח"כ קנאו הציבור ס"ת וטען היחיד שכבר החזיק היו חזקה שאין עמו טענה (משמע אבל אם לא מחמת טענה טענה טענה) וס"מ אין למעט כבוד ס"ת דיחיד אלא יקראו בכל שבת בס"ת א' (מעין ק"ט מ"ה).
- (מב) מצא דבר שאין לו סימן בחצר ב"ה וזה בו ולא אמרין דחצר ב"ה קונה להקדש דחצר קונה מטעם יד ואין יד להקדש (מ"א קכ"ד סע"ק כ"ג).
- (מג) העושה היכל וכיוצא בברב"נ ורוצה לכתוב שמו עליו אין הציבור יכולין לעבב עליו.
- (מד) אחד בנה ב"ה ורצו הקהל לשתף עמו במעות ולא רצה כרי שיהיה לו ולורעו שם עולם ח"ו שיכלה ורעו (סג).
- (מה) המעבב לבנות ברכ"נ אפילו יש ברכ"נ אחרת בעיר מונע רבים מלעשות מצוה וס"מ אם הב"ה מבילה אותם אסורים לפרוש. והקהל יכולים לגזור שלא יתפללו חוץ לברב"נ (סג נמ"א).
- (מו) בתים וחצרות שמחבקצים בהם להתפלל באקראי אין בהם שום קדושה. ועזרות וחצרות שלנו שמא כיון שמתפללין חדר בהם כל זמן שהם נרחקים נעשו קודש. אבל גן ופרדס ואצטבא שסביבה אעפ"י שפתוח לב"ה אין בה קדושה ואם היה פתוח נגד ההיכל יש להחמיר שלא להשתמש בהן (סימן קכ"ד).
- (מז) ארון הקודש לא נקרא אלא אם הוא בארגו אבל ארון הבגד בחומה של בנין או של עץ אין לו דין אה"ק וכ"ש אם הספרים מתקלקלים בהם דמותר ליטלן ויש לו רק קדושת ברכ"נ.
- (מח) חשמישי קדושה כגון חיק של ספרים ומוזוזות ורצועות תפילין וארגו שנותנין בו ס"ת או חומש וכסא שנותנין עליו ס"ת דלפעמים נותנין עליו ס"ת בלא מטפחת (דל"כ י"ט ר"ק דין נהכ"כ) ויילק שחולין לפני ההיכל (היינו למכא התלמוד שהיו לפעמים כופלין אותו ומניחין ס"ת עליו בקניעות) יש בהן קדושה וצריך לגנון אבל האידנא דלא נהגו הכי הפרכות לא היו חשמיש קדושה אלא חשמיש דחשמיש ויש לו קדושת ברכ"נ וכן הבולגונים שחולין הפרכות. ומוחר לעשות מפרוכות מכסה שעל השלחן. ודוקא הדבר שמניחין בהן דבר הקדושה בעצמו לפעמים או שנעשה לכבוד ומונח על הדבר קדושה כגון המכסה שעל הקרשים של ספרים אבל אותו מכסה שהוא לשמור אותו מכסה שעל הקרשים לא היו רק חשמיש דחשמיש (סג).
- (מט) חובה שמניחין הס"ת עליו חמיר אין עושין ממנו כסא לס"ת להניח עליו לפרקים דהוי הורדה אבל עושין מתיבה גדולה קטנה ומכסא גדול כסא קטן אבל אסור לעשות ממנו שרפרף (ר"ל כסא קטן) לכסא וכן מותר לעשות מוילק גדול וילון קטן או לעשות ממנו כים לספר תורה אבל אסור לעשות ממנו כים לחומש וכ"ש שאסור לכתוב ספה של ס"ת בספר הפטורות או בנביאים. ומכסה שפורשין על שלחן אסור לעשות ממנו לפרוש על העמוד שלפני החזן (סג).
- (נ) הארון וכל מה שעושים בב"ה מועיל בו חנאי להשתמש בו אפילו חשמיש של חול ונהגו ליהנות אפילו במטפחות ומעילים של ס"ת לשאר הנאות דלכ כ"ד מתנה עליהם ואפילו לא נהגו היו כאלו נהגו. וס"מ ראו לכל אדם כשמתנדב איזו דבר או הנזכרים כשקונן להתנות שיהיו רשאים להשתמש בהם אפילו דבר של חול (סג).
- (נא) המעילים והמטפחות שעל ס"ת שבברב"נ שנתנו לקהל מותר להשתמש בכל ספר וספר אבל יחיד שיש לו ס"ת בביתו כיון שנעשה ע"ד אותו ספר ונשתמש בו

אותו ספר י"א ראסור להניחו על ס"ת אחר ועכשיו נוהגין היתר כזה דלב ב"ד מתנה עליהם (סז).

(נב) נרות של שעה מבית עכ"ם אסור להדליק בב"ה ונ"ל ה"ה מן השעוה הגומף מהם דעדיין חזוניה עליו (עיין סימן י"א במ"א ס"ק י"ב ונט"ז סימן חרע"ג סק"י) ומומר לעכ"ם או לחלל שבחוח שנתן נר או שעה לב"ה אסור להדליקו דדמי לקרבן אבל אם נתן מעות לכתוב ס"ת בשמו מותר (ועיין נחמ"ת אדס סוף כלל קמ"ו). ונרות של ב"ה אע"ג דמדינא אין משתמשין לאלו לדבר חול כ"א ללמוד ולקרות לאורו ומכש"כ ראסור להדליק ממנו נר של חול כבר נהגו להקל לצורך גדול דהוי כלב ב"ד מתנה עליו. ודוקא בנרות שנדרו היחידים אבל מה שלוקחין הגבאים נוהגים ליקח כ"א ממנו לכיתו כמצאי שבת ומשתמש בו תשמיש חול דהוי כלב ב"ד מתנה עליו (סעיף י"ג י"ד).

(נג) עיר שאין בה אלא עשרה ואחד מהם רוצה לצאת בימים נוראים כופין אותו לישאר או לשכור אחר במקומו ואם הם י"א ורוצים לצאת שנים ישכרו שנייהם אחד בשוחפות במקומם ושניהם יפרעו בשוה ואפילו אם אחד עני ואחד עשיר מ"מ יפרעו בשוה שהרי כל אחד מחוייב להעמיד איש במקומו. ושכר החזן על הוצאות כעל הנשארים. ואין חילוק בין אם רוצה לילך זמן ארוך קודם יו"ט או לא כל שלא יחזור ביום טוב. ואם דרים בישוב רק ח' או שוכרין שנים ופורעין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות כי העניים יכולים ללכת למקום אחר והעשירים אינם יכולים להניח בתם ורכושם. ואם אחד אנוס ממש שאינו רשאי לבוא במדינה פטור אבל אם הוא אנוס מחמת חובת ממון או פשיעה שלא יוכל לבוא צריך ליתן (סימן כ"ה).

(נד) אין כופין לשכור להשלים מנין כי אם בימים נוראים וכגון שאין חסידים כ"א א' או שנים אא"כ מנהג קבוע ומפורסם בעיר לכופו לשכור אפילו בחסרון ג' או ד' (סז). (נה) אפילו אין דרים בעיר רק ג' או ד' בעלי בתים ויש להם משרתים ומלמדים למלאות המנין כופין זה את זה לשכור חזן (סז).

(נו) הדרים סביבות הישוב ורגילים לבוא לישב אין צריכין ליתן כלום שאם ירצו ישבו במקומם או ילכו למקום אחר (סז).

(נז) במקום שאין מנין חמ"ד בברכ"נ כופין זה את זה בקנסות שיבואו חמ"ד מנין לב"ה שלא יחבטל החמ"ד (סז) ואפילו ללומדים ועי"ז יחבטלו מלימודם כופין דומן חורה לחור (א"ר נסז דריסה סז).

כלל יח. סדר התפלה מב"ש עד לאחר ישתבח (סימן כ"א).

(א) תקנו אנשי כנה"ג שקודם התפלה יאמרו שירות ותשבחות להקב"ה ונקראים פסוקי דזמרה ותקנו ברכה לפנייהם והוא כ"ש וברכה לאחריהם והוא ישתבח (סימן כ"ד) ולכן אחר שנתעטף בטלית ותפילין ובירך כל הסדר יאמר ברוך שאמר בעמידה ומלא במלה והוא שבח גדול מאוד ויאמר כל פסוקי דזמרה בנחת ובנעימה ולא במרצה דע"ז נאמר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאחיה. ומומר לחודה יאמר בשמחה וא"א בשבת וי"ט דאין מביאין בהם נדרים ונדבות וחודה באה נדרה ולא בחה"מ של פסח מפני שמביאין עם החודה י' לחמי חמץ ולא בעי"כ מפני שבזמן בהמ"ק אסור להקריב נדרים ונדבות בעיה"כ שממעט זמן אכלתם ומביא קדשים ליד פסול.

(ב) תקנו חז"ל לומר ג' פעמי' תהלה לרוד בכל יום ומצוה זו מכרעת שאם היה שקול נחשב כרובו זכויות ומכרעת שיהיה בן עוה"ב ולכן חייב למין מה (ודע שכל מקום שכתב

ספר

חכמת אדם

שמו נאה לו כי ממנו תוצאות חכמה להבין
ולהשכיל מעלה מעלה

דיני

שלחן ערוך יורה דעה

מראשיתו ועד סופו. אחד מהמה לא נעדר. גם יבואו
בו כל הדינים והלכות איסור והיתר מספרי האחרונים
אחד הנה ואחד הנה. והכל בלשון צח וקל ובסדר נכון.
חבו ממתקים וכלו מחמדים:

חברו

הרב המאזי"ג מוה' אברהם דאנציג ז"ל מ"ל דחילכא. צהמנוס
מוהר"ר יהואל מיכל צעהמ"ס כפר חיי אדם ונשמת אדם

אוצר החכמה

והוספנו בו עתה דברים רבים וכללים שלמים אשר חקרו בקפד הזה ב"סופים הקודמים.
והאנו עתה כולל בעזבו הדיו והדרו ושלימותו:

שנת תש"ל

(טו) הסותר אפי' אכן אחד דרך השחתה מן המזבח ומן המקדש לוקה שנאמר כי את מזבחתם תחוצון כו' לא תעשון כן כו' ולכן אסור לנתוך אכן אחד מבית הכנסת ובהמ"ד דרך השחתה אבל דרך תיקון מותר (ורא' ענ"כ דף ד' דרינ"כ נתן ענ"כ לסודרום לסתור צהמ"ק וצננותו) ונ"ל דאסור לסתור כותל בהכני"ם לעשות חלונות לעזרת נשים דענ"כ אין בו קדושת בהכ"כ כלל וא"כ אף שאינו דרך השחתה מ"מ אסור מדרבנן:

(טז) וס"ת שיש בו עמודים או יריעות שאינם נכתבים ביום אע"פ שהם כשרים מותר לסלקן ולגנום ולכתוב אחרים תחתיהן ואין כאן משום בל תשחית דהא עושה לצורך תיקון (וגם זכ"ל דמוכח מפס דהא סמיכת צהמ"ק פס למד סיכולא דמסני דמלכותא סמני דל"ה דדרי ממע אפי"ג דל"ה מצי תיחסא צהמ"ק סמני כדי ליסותו ומלמתי נכ"ס ס"י תחע"ס עכ"כ צהמ"ק):

[1234567]

כלל פ"ז. דין שלא להשביע בעכרים ודין הזכרת שמה ושוותפות עכרים ודין חגם (ס"י קמ"ז קמ"ח קמ"ט ק"כ ק"ח):

(א) הנודר או הנשבע בשם עכרים ה"ז לוקה שנאמר ושם אלקים אחרים לא תזכירו ואסור להזכיר שמה בין לצורך בין שלא לצורך ושם חגם שלהם שהם כשמות בני אדם אין חשש להזכירם והוא שלא יקראם כמו שמזכירים אותם העכרים בלשון חשיבות כגון שווענמע יאן וכיוצא בו. מותר להזכיר שם אלילים הכתובים בתורה ומותר לומר לעכרים אלקים יהי בעורך או יצליחך אבל לא יאמר אלקיך (קמ"ז):

(ב) אסור לגרום לעכרים שידור או שישבע בשם ע"ז דכתיב לא ישמע על פיך משמע שלא יגרום שאתה^{ההוא} מכידנה ולכן אסור לעשות שותפות עם עכרים שמה יחייב לו שבועה ויש מקילין בזמנ"ז שאין העכרים נשבעים בע"ז אלא כוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשחמים שם שמים וד"א והם אינם מחזירים ע"ז ונמצא שאין כאן משום ולפני עור (סס):

(ג) בימים קדמונים שהיו אדוקים בע"ז ה' אסור לישא וליתן עמהם ביום חגם ונ' ימים לפניהם משום דאזלי ומורי לע"ז וקעבר ישראל משום לפני עור שהרי גם הם מצווים על ע"ז שהיא א' מן מצות ב"נ ובזמנ"ז שאינם אדוקים בע"ז וגם משום איבה ולכן מותר ולא הוי דבר שבמנין שלא גזרו מתחלה אלא במקום שאדוקים לע"ז (כ"ט ס"י קמ"ח):

(ד) מותר לשלוח דורון לעכרים ביום חגם ואם אפשר לשלוח קודם לכן יותר טוב ומותר לילך לביתם לברכם משום איבה וכן אם נכנס לעיר או לבית ומצאם שמחים מותר לשכוח עמהם אם יש לחוש לאיבה אבל בלא"ה אסור (סס):

(ה) סתם יירי' של עכרים נתקנו ע"ש ע"ז ומדינא אסור לעבור דרך אותה עיר ומ"מ בזמנ"ז סתם יירי' לאו לעכרים ומ"מ מקום שמתקבצים העכרים במקום מיוחד ואומרים ששם מוחל' עונותיהם שזה כודאי' לשם עכרים אסור לעבור דרך שם ולישא וליתן עמהם שם (פ"ז פס ונ"ע לפי פס ס"י סס"ך סס"י קמ"ח דצננותו ל"ה סכמי דלזלי ומודי ונ"כ ל"ע דלפטר דמותי) ופשיטא דאסור למייל שם ולראות בשמחתם וצריך כ"א ליזהר מלראות בקניגנאות ומחולתם או שום דבר שמתחם שנאמר אל תשמה ישראל כו' ואם תשמע שהם מחננים ושמחים תאנה ותצטער על החורבן ותתפלל רבון עולמי' עמך אשר הוצאת ממצרים חטאו בכפלים ולקו בכפלים ואתה ה' אל לעד תאנה בנו ואל לעד תמשוך אפך בצאן מרעיתך ובנה ירושלי' ושמחנו בה (נ"ס צמס ס' האטנול ונ"ה צמ"ס ס"י נכ"ד ס"ק ג') והולך בקניגנאות אפי' של ישראל ה"ז מושב לצים:

(ו) בשמסבנים הכומרי' על הירי' לקבץ נדבות אם מבקשים ואומרי' תן לאלוק שלי אסור ליתן ואם מבקש סתם או אפי' כשואמר בשביל אלוך מותר דאשור שיתנו לעניי' (קמ"ט):

(ז) מצוה להתרחק מדרך עכרים ד' אמות:

(ח) ישוב לו קוץ ברנלו או נתפור לו מעות לפני ע"ז לא ישוח להסיר הקץ

או

ספר : משנה תורה
לרבנו משה בן מימון
[אוצר החכמות]

[אוצר החכמות]

מכון משי"ה [לחקר משנת הרמב"ם]

שם מעסקי מצוה היא שנאמר אשרי יושבי ביתך (תהלים פד ה) כה. [י] מי שנכנס לקרות או להתפלל בפתח זה מותר כה) לו לצאת בפתח שכנגדו כדי לקרב את הדרך כו). ומותר לאדם להכנס לבית הכנסת במקלו במגעלו ובאפונדתו. ואם היה צריך לרוק רוקק בבית הכנסת כה).
שחרבו בקדושתן הן עומדין, שנאמר והשמותי את מקדשיכם (ויקרא כו לא), אף על פי שהן שוממין בקדושתן הן עומדין. וכשם שנוהגין בהן בישובן כך נוהגין בהן בחרבונן. חוץ מכבוד ורבוץ שאין מכבדין אותן ואין מרביצין אותן. עלו בהן עשבים לא יתלוש, ואם תלוש אותן מניחין אותן במקומן כדי שיראו אותן העם ותעור רוחם וישתדלו לבנותן כט).

בגמ' להתר. ובנדפס הוסיפו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו. וליתא בכל כ"י.

הכס"מ הביא דברי רבנו מנח, וז"ל במלואו: ירושלמי ברכות פ"ג הל' ה הרוקק בבית הכנסת כרוקק בבבת עינו, ר' יונה ריקק ושאיף. והא פליגא אדרבנן ותלמוד דידן. מיהו נפקא לן מהאי ירושלמי דצריכים למעבד כר' יונה פי' שידרסנו ברגלו שלא יראה, מיהו אם יש שם גמי שאין הרקיקה נראית אינו צריך. ומסתברא לן דההיא דירושלמי מיירי בשעת תפלה וא"כ לא פליג אגמרא דידן, ע"כ. והרשב"א בברכות כד א והרא"ש שם סברי שהירושלמי פליג אגמרא דידן. ועיין זי"מ שהאריך לחלוק על ר' מנח ולהוכיח שגם בשעת התפלה מותר מההיא דלעיל פ"ד הל' א. והג"ל שאין הירושלמי חולק אתלמודין ואין צורך לתירוץ ר' מנח ולא לאריכות זי"מ, והדבר חלוי במנהגים, כיון דילפינן ריקקה ממנעל לפיכך מקום שנכנסים במנעל לביהכ"נ ריקקה שריא, מקום שאין נכנסין במנעל לביהכ"נ ריקקה אסורה. ובארץ ישראל כמו בתימן לא היו נכנסין במנעל וסנדל לבית הכנסת, והנכנס לביהכ"נ מניח מנעלו בחצר, וכדאיתא בירושלמי מצינא פ"ב הל' ח יתודה ברבי עאל לכנישתא שבק סנדלוי ואולין [נגבון], אמר אלו לא אולית לכנישתא לא אולון סנדלוי, ע"כ. וזה ג"ל פשוט.

כט) כ"ה הנוסח בכל כ"י. ובנדפס "תולשין אותן ומניחין". משנה מגלה פ"ג הל' ד בקדושתן הן עומדין אף כשהן שוממין, עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש. ובברייתא ומכבדין אותו ומרביצין אותו, א"ר יהודה אמתי בישובן אבל בחרבונן מניחין אותן ועולין בהן עשבים

פסוק היה טפל, לכך כתב דקריאת הפסוק קודם. וטעם נכון הוא.

כה) ברכות לב ב חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת מנא הני מילי אריב"ל אמר קרא אשרי יושבי ביתך.

כו) כ"ה הנוס' בכל כ"י. ובנדפס: "שנכנס להתפלל או לקרות מותר" ואינו נכון, דאפשר כנגדו כנגד מקום ישיבתו בתפלה. ובכ"י הקדים רבנו חיי עולם כלומר לקרות לפני חיי שעה להתפלל.

כז) בדף סב ב א"ר חלבו א"ר הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל מותר לעשותו קפנדריא שני' ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים (יחזקאל מו ט). וכתב הכס"מ וצ"ע למה איחר רבנו דין זה ולא כתבו אצל היה לבית הכנסת או לבית המדרש שני פתחים וכו'. וכבר נתבארו הדברים לעיל באר הטב.

כתב האו"ש דוקא אם נכנס מתחלה להתפלל או לקרות, אבל אם נכנס לקרוא לחברו ובשביל זה קרא פסוק אסור לצאת מפתח שכנגדו כמו שכתוב הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב וכו'.

כח) בדף סב-סג אמר רבא ריקקה בבית הכנסת שריא מידי דהוי אמנעל מה מנעל בהר הבית אסור בבית הכנסת מותר אף ריקקה בהר הבית הוא דאסור בבית הכנסת שרי. א"ל... לרבא אדיליף ממנעל לילף מקפנדריא... אלא אמר רבא כי ביתו ומה ביתו אקפנדריא קפיד איניש אריקה ומנעל לא קפיד איניש אף בית הכנסת קפנדריא הוא דאסור ריקקה ומנעל שרי, ע"כ. וכיון שכן אבק שעל רגליו דקפיד איניש בביתו אסור בבית הכנסת. ועוד שלא נזכר

לבנות אחר במקומו או במקום אחר, אבל בונין אחר ואחר כך סותרין זה, שמא יארע להן דבר אונס ולא יבנו. נפל ה' כותל אחד ממנו בונה חדש בצד הישן ואחר כך סותר הישן. [יג] במה דברים אמורים שלא חרבו יסודותיו לא, אבל אם חרבו יסודותיו, או שנטו כתליו לפול, סותרין אותו מיד ומתחילין לבנותו במהרה

1234567 ת"ח

כלומר שנוטה לפול. אבל הוא ביה תיוהא סתר ובני, כי הא דרב אשי הוא ביה תיוהא בבי כנישתא דמתא מחסיא סתריה ועייליה לפוריה התם ולא אפקיה עד דחקין ליה שפכי, כלומר שהכניס שם מטתו כדי שלא יתעצל בבנינו שהחמה והגשמים מצערים אותו, ולא הוציאה משם עד שהשלים כל בנינו אפלו תקון המרובים, וזהו שכתב ומתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה, עכ"ל. ואיני יודע למה נדחק בעובדא דמרימר ומר זוטרא עד שאמר דלא קי"ל כוותיהו. ומדיק לשון הגמ' משמע דמשום דחזו בהו תיוהא סתרוניהו, שהרי אמרו "סתרי" פעם אחת, ומלת "ובנו" חזרו עליה שתי פעמים, משמע שסחרו שתיהן ביחד משום תיוהא וזה היה בחורף, ולפיכך הקדימו לבנות שלקין תחלה כדי שיסתיים לתחלת הקיץ, ואח"כ שלחורף שיהא מוכן לחורף הבא. ואלו הקדימו שלחורף לא היו יכולים להשתמש בו באותו חורף, וכאשר יגיעו לבנין שלקין לא יוכלו להשתמש בו בקיץ. וזה נראה פשוט, ואתו ככ"ע. ואם כדבריו היו אומרים סתרו ובנו כי קיטא בסתוא, וסתרו ובנו כי סתוא בקיטא. ומש"ר בונה חדש ואח"כ סותר הישן, לא ציין הכס"מ מקורו. והר"ק ציין לירושלמי מגלה פ"ג הל' א אפלו ממזרחת למערבה. ודוחק הוא לומר שהשיב שאין לסתור כותל מזרחי לבנות מערבי, דכאן מדובר באותו כותל עצמו שהוא גוהה לפול אין סותרין אותו וישאר בית הכנסת פרוץ עד שיבנוהו, אלא בונים החדש מבחוץ דוקא כדי שלא יצרו את בית הכנסת ואח"כ סותרים את הפנימי הישן. וכך עשו חכמי תימן בבית הכנסת "צאלח" שהיה בה צד אחד רחב מן השני וכאשר שאלנו לסבת הדבר ענו לנו שהיה גוהה לפול ונתגו בו כהלכה. ואין צורך לחפש מקור דסברא הוא שהרי אי אפשר להתפלל שם, ואית ביה תרתי משום צלויי ומשום פשיעותא.

לא) בנדפס הוסיף "או שלא נטו כותליו לפול" מפני שנדמה להם חסרון דהא בהמשך איתא.

מפני עגמת גפשי. ובגמ' והתניא אינו תולש ואוכל אבל תולש ומניח, כי תנן מתני' נמי תולש ומאכיל חנו. ומפרש רבנו לא יתלוש כלל, ואם תלש לא יאכיל אלא מניח. ועגמת גפשי הוא כדי שישתדלו לבנותו.

ל) כ"ה בכל כ"י, ופי' נפל. עומד לפול. ובנדפס לא הבינו ותקנו "אפלו". כתב הכס"מ במגלה דף כו א"ר חסדא לא לסתור איניש בי כנשתא עד דבני בי כנשתא אחריתי. ובריש בתרא דף ג, ואמרינן עלה התם איכא דאמרי משום פשיעותא, כלומר דלמא מתרמי אונס ופשעו ולא בנו אחריתי. איכא דאמרי משום צלויי כלומר שאין להם בית להתפלל בו כל זמן הבנין. מאי בינייהו, איכא בינייהו דאיכא בי כנישתא אחריתי. ופס"ר דטעמא משום פשיעותא, וכ"כ הר"ף. וטעמם מדאמרינן התם בסמוך א"ל רבינא לרב אשי גבו זווי ומחתי מאי, א"ל דלמא מתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו. ואפלו קנויים הלבנים איכא למיחש דלמא מתרמי להו פדיון שבויים ובני ויהבי להו, והאי בעיא בטעמא דפשיעותא שייכא. ובמגלה דף כו גרסינן רמי בר אבא הוה קא בני בי כנשתא הוה ההיא בי כנשתא עתיקה הוה בעי למסתרה ולאיתיוי לבני וכשורי מינה ועיולי להתם, יתיב וקא מיבעיא ליה הא דאמר רב חסדא לא לסתור איניש בי כנשתא עד דבני בי כנישתא אחריתי התם משום פשיעותא כה"ג מאי. אתא לקמיה דרב פפא ואסר ליה, לקמיה דרב הונא ואסר ליה. והא ודאי מוכח דהוה ליה בי כנשתא אחריתי לצלויי דאי לאו הכי ליחוש לאיכא דאמרי משום צלויי, ואיתו לא הוה מיבעיא ליה אלא משום פשיעותא ואס"ה אסרו ליה, אלמא ס"ל טעמא הוי משום פשיעותא. והא דאמרן בריש בתרא דף ג מרימר ומר זוטרא סתרי ובנו כי קיטא בסתוא ובנו כי סתוא בקיטא אינהו ס"ל כמ"ד דמשום צלויי ולא קי"ל כוותיהו כיון דכל הגי רבנן בתראי סברי דטעמא משום פשיעותא. ואמרינן בריש בתרא אמימר דרב חסדא ולא אמרן אלא דלא הוא ביה תיוהא

ביום ובלילה, שמא תדחק השעה וישאר חרב. [יד] מותר לעשות בית הכנסת בית המדרש, אבל בית המדרש אין עושין אותו בית הכנסת, שקדושת בית המדרש יתרה על קדושת בית הכנסת, ומעלין בקדש ולא מורידין לב. וכן בני העיר שמכרו בית הכנסת יש להן ליקח בדמיו תיבה. מכרו תיבה יש להן ליקח בדמיה מטפחות או תיק לספר תורה. מכרו מטפחות או תיק לוקחין בדמיו חומשין. מכרו חומשין לוקחין ספר תורה. אבל אם מכרו ספר תורה אין לוקחין בדמיו אלא ספר תורה אחר. שאין שם קדושה למעלה מקדושת ספר תורה. וכן במותריהן לב. [טו] וכן אם גבו מן העם מעות לבנות בית המדרש, או

ספרים בגרוע נקט הכי בכולהו. ואין הכי נמי דבשוין גמי אסור וכדמשמע רישא דמתני'. כתב מקר"ק עיין כס"מ דרישא דוקא, ובשוין אסור. כוונתו מדהשמיט רבנו הסיפא דמתני' היינו טעמא דס"ל דרישא דוקא. ותתו"ט פ"ד מגלה חלק שהרי כת"ר לקמן בני העיר שמכרו ביהכ"ג לקנות בית כנסת אחר וכו', וליתא דרבנו ס"ל דשוין אסור. והאיך דמכרו לקנות בית הכנסת אחר מיירי דתוא ביה תיזהא דשרי לסתרו ולבנותו, והוא הדין לקנות אחר, הא לאו הכי עלויא בעינן. ע"כ. ועיין גוה"ל לר"ש אלגאזי עמ' קה שהאריך.

כתב הלח"מ: הקשה מוהרי"ק בס"י קנ"ג דבפ"ח מת"ע כת"ר אנשי העיר שגבו מעות לבנין ביהכ"ג ובא להן דבר מצוה מוציאים בו המעות. קנו אבנים וקורות לא ימכרום לדבר מצוה אלא לפדיון שבויים, דהא משמע כאן דמוכרים ביהכ"ג לקנות תיבה. ונ"ל לתרץ דהתם איירי כשאין להם בית הכנסת אחר או ודאי אין מוכרים אלא לפדיון שבויים, אבל הכא איירי כשיש להם בית הכנסת אחר, עכ"ל ועיין בי"ד שהאריך.

הלח"מ הביא קושית הב"י ממ"ש רבנו במתנות ענים כפי שהובאה בלח"מ ותירץ הב"י ושם סובר רבנו למכרו דמתני' בדיעבד היה. ולאחר שהקשה על תירוצי הב"י והלח"מ, כתב: והנלע"ד דלעולם דעת רבנו דמוכרין ביהכ"ג לכתחלה לקנות תיבה, וצרכי ביהכ"ג שאני דהוי כמין במינו, ואלו ביהכ"ג עצמה במקומה עומדת דאדרבה איכא העלאה, אבל לצורך מצוות דעלמא דלא שייכי לתשמישי ביהכ"ג אין מוכרין עצים ואבנים אלא לפדיון שבויים. ומעתה ודאי לענין זה תיבה עדיפא, והה"נ לתיק ומטפחות וכיו"ב וכיון שכן אם גבו מעות לבנין בה"כ ואתרמי

לב) מגלה כו ב א"ר פפי משמיה דרבא מבי כנשתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנשתא אסיר, ורב פפא משמיה דרבא מתני אפכא. א"ר אחא כוותיה דרב פפי מסתברא דאריב"ל בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש ש"מ. ובכל כ"י הנוס' "אין עושין אותו" ובגדפס "אסור לעשותו". והשולח יד ראה כגראה את הש"ס. לב) מגלה רפ"ג בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחים בדמיו בית הכנסת, בית הכנסת לוקחים תיבה, תיבה לוקחים מטפחות, מטפחות לוקחים ספרים, ספרים לוקחים תורה. אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספר, ספר לא יקחו מטפחות, מטפחות לא יקחו תיבה, תיבה לא יקחו בית הכנסת, בית הכנסת לא יקחו הרחוב, וכן במותריהן. וכת"ר בפיהמ"ש משנה זו לר' מנחם ב"ר יוסי שלדעתו יש קדושה לרחובה שלעיר כיון שמתפללין בו בתעניות ובמעמדות, שהתוסי' שם מהדורתי שבארתי מה הם המעמדות, שהתוסי' מחקים] ואינה הלכה לפי שלא יחדוהו לתפלה אלא מתפללין בו עראי. והכלל בכל זה מעלין בקדש ולא מורידין. ולא הותר למכור בית הכנסת אלא בכפרים, אבל בית הכנסת שלכרכים אי אפשר למכרו מפני שיש לכל אדם בו, ע"כ.

כתב חכס"מ בגמ' אמרו דהא דתנן ברחובה שלעיר יש בו קדושה. מפני שכשמטענין על הגשמים מוציאים התיבה לרחובה שלעיר להתפלל, יחידאה היא. אבל חכמים אומרים כיון דעראי הוא אין בה קדושה וכמבואר בפרק זה וסובר דרישא דמתני' דוקא דכל מידי דאפשר לעלויה מעלינן ואין לוקחין בדמיו דבר השוה לו, אבל אם עברו ומכרו תורה כיון דאי אפשר לעלויה יקחו ס"ת אחר, אבל לא יורידוהו לקנות בו ספרים. ואידי דנקט אם מכרו תורה לא יקחו

בית הכנסת, או לקנות תיבה או מטפחות ותיק, או ספר תורה, ורצו לשנות כל מה שגבו, אין משנין אותו אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה ממנה. אבל אם עשו מה שגבו לעשותו והותירו, משנין המותר לכל מה שירצו (ד). וכל כלי בית הכנסת

כתב הראש"ל במגלה כה ב: ומסתברא שאם צריכים לבית הכנסת או לתיבה אחרת הראויה להם יכולים למכור בית הכנסת לקנות בית כנסת אחרת או לקנות תיבה אחרת, ולא אמרו שצריכין להעלותה מדרגה אלא כשאין להם צורך מהמין עצמו, בזה אין התיר לקחת המין עצמו אלא ס"ת שאין מעלת למעלה ממנו. חדע דלקמן בתל' יז כתב בני הכפר שרצו למכור ביהכ"ג שלהם או לבנות בדמיו בית כנסת אחר וכו' הרי דמצי למעבד ביהכ"ג אחר מדמי ביהכ"ג, ואפילו לכתחלה גמי מצי למכור כדי לעשות כיוצא בה וכו', ע"ש שהביא מה שדייק הטור ביו"ד סי' רנב מדברי רבנו ודחה דיוקו ועוד.

(לד) כתב הכס"מ גם זה בדף כז אפסיקא דוכן במותריהו. אמר רבא לא שנו אלא שמכרו והותירו, אבל גבו והותירו מותר. ופרש"י אבל גבו מעות מן הצבור לצורך ס"ת וקנאוהו וגו' בידם מן הדמים מותר להורידו, שחרי עדין לא באו לשמוש קדושה חמורה. כתב הרמ"ך, תימה אמאי אין משנין הדמים הא הו' כסווי לאריג וליכא מאן דאמר (מגלה כו ב). ואפלו בלבנים אמרינן בתחלת הפרק דלית בהו שום קדושה, כ"ש שגבו מעות. וההיא דגבו והותירו יש לנו לפרש בענין אחר, או שנאמר דלאו הלכתא היא, וצ"ע, עכ"ל.

ותימה שלא העיר הכס"מ מאומה. ונראה בכוונת רבנו שאין משנין את מטרות המעות, ולא שאין משנין את אותן הדינרין, גם בלבנים התירו להלוותן כלומר לשנות גופן ולא מטרות. ועיין גם זי"מ שתמה כן. וכתב אר"א וכבר תירצו הט"ז והמג"א דבאמת המעות אין בהן קדושה, והא דאסור לשנותן לקדושה קלה היינו משום דבני העיר נתנו על דעת שיבנו בהן בית כנסת ואסור לשנותן שלא מדעתן. ועיין בבא מציעא עח ב.

כתב ... עיין כס"מ שהביא השגת הרמ"ך ולא תירץ. ונ"ל דס"ל לרבנו דלא דמי מעות לטווי לאריג, דלא חוי למת אלא כשהוא ארוג אבל טווי לא חל עליו שם המת. ברם מעות

פדיון שבויים ורצו לשנותן לקדושה חמורה כגון קניית תיבה דיכולין לשנותן ויגבו פדיון מן הצבור. אלא דאפשר לומר דאע"ג דבה"כ בנוי עדיפא לן תיבה, אע"פ כן במעות ואבנים עדיפא לן פ"ש דהצלת נפשות עדיף. ועיין ט"ז וש"ך ר"ס רנב. וא"ת דמאי שנו בסתירת ביה"כ חששו לפשיעותא ובמכירתו לא חששו לפשיעותא דשמא יארע להן אונס ולא יקנו התיבה וכיוצא, אפשר לומר דבשביל העלאה בקדש לא חשו לפשיעותא, מה שא"כ בסתירה כיון דליכא העלאה חשו לפשיעותא, ע"ש שהאריך.

כתב מרהמ"ח עיין כס"מ, ועיין פ"י ס"ת הל' ב דלכתחלה אסור למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש, ושם בכס"מ בשם רבנו מגוה. ומ"ש הכס"מ כאן דבשנין גמי אסור, תמוה, דלקמן הל' יז"ה משמע דלכתחלה שרי, ודוקא בס"ת אסור דלית ליה עלוי כדאיחא במגילה כז, ונקטה המשנה בכולהו לשון דיעבד אידי ס"ת ... ומ"ש הלח"מ בישוב קושית הב"י בסי' קנג, תמוה, דכלל הוא אין משנין מצדקה לצדקה חוץ מפדיון שבויים, ועוד כלל אין מורידין בקדש כ"ש שאין מוציאין מקדש לחול. ולכן פס"ר בפ"ה מת"ע הל' יא דכל שגבו לצורך בנין מותר לשנותן לכל מצות, דגריס בב"ב ג גבו זווי ומחתי מאי א"ל דלמא מתרמי מילי דמצות ויהבי להו, דמי לבני ושרגי וכו' ומנין דמתרמי פדיון שבויים, א"ה בנו גמי וכו', וכמ"ש הב"ת יו"ד סי' קצב, וכו' עש"ב דמתרץ אגב קושית הרמ"ך דבכ"מ לקמן הל' טו.

כתב עה"ח בלשונות עיין כס"מ דבשנין אסור, והוכיח לכך מדהשמים רבנו הסיפא משום דס"ל דרישא דוקא ובעינן עילוי חוץ מס"ת דלא אפשר לעלויה, ועיין תיו"ט בפ"ד מגלה שחלק על הכס"מ. ואני אומר דבכה"ג אמרינן גברא אגברא קא רמית, הפור ס"ל דבשנין שרי, ורבנו ס"ל דבשנין אסור. ומה שהכריח התיו"ט ממ"ש שמכרו ביהכ"ג אינו כלום, דהב"ע דחזא בית תיוהא דשרי לסתרו ולבנותו מיד, וכמ"ש רבנו, וה"ה לקנות בית הכנסת אחר או תיבה.

כבית הכנסת לה). פרכת שעל הארון שמניחין בו הספרים כמטפחות הספרים לה). ואם התנו עליהן הרי הן כפי התנאי לה).

הס"ת ובתור הכי חזא שהרבות פעמים מניחין ס"ת על הפרוכת הזה בלא פריסת מטפחת. אי נמי שרבנו מפרש דהיינו פרוכת שלפני ההיכל וקורא להיכל ארון שבו מניחין הספרים כלומר בתוכו והוא סבר רבא שההיכל תשמש הס"ת והפרוכת תשמש ההיכל וכיון דחזי דעייפי ליה ומנחי ס"ת עליה כלומר הרבה פעמים בקביעות אמר תשמש ממש הוא, עכ"ל. ועיין בי"ד שהביא דברי מער"ק ודחה דבריו וישב דברי הכס"מ. והפי' השני מסתבר טפי, משום דלפי הראשון מאי עייפי ליה. אלא שגם השני עדין לא שלם שהרי ס"ת לעולם בתוך התיק, והוי התיק תשמיש, ואף כדעייפי ליה עדין תשמיש דתשמיש הוא. לפיכך פירשו לנו זמנין דמגיהין ספר תורה וכל המגיהין נהגו באופן קבוע להוציא ס"ת מתיקו ועייפי לפרוכת ומניחין ס"ת עליה ללא תיק. ומעיקרא כשנעשת הפרוכת גם לתשמיש זה נעשת, שאם לא כן הרי זה שמוש עראי ולא נחקדשה בכך. וכיו"ב כתב הרד"ע וז"ל והטעם שלפעמים פורשין ס"ת עליו בלא מטפחת, אי נמי פרשי ליה אספרא.

כתב הלח"מ נראה דרבנו מפרש כהתוס' שפורשים אותה סביב הארון. וצ"ל דכורסיא לא היינו תיבה דדף כה. וכן מה שהזכיר רבנו יש להם ליקח בדמיהן דהא כורסיא אמרו שם כיון דחזינא דמותבי עליה ס"ת הוי תשמיש, ובהא דפרוכת נמי אמרו שם דהוא תשמיש כיון דחזי דעייפי ומנחי עליה ס"ת, אי"כ למה כתיב שהוא כמטפחות הספרים דמשמע דמוכרין תיבה ליקח מטפחות והא שוין הם כדמשמע בגמ', אלא יש לפרש דכורסיא היינו כסא שמניחין בו הס"ת ולא היינו תיבה דתיבה קילא מיניה, ואותו הכסא כיון שמניחין בו הס"ת הוי כפרוכת לפני הארון. וכן פי' ביו"ד הל' ס"ת על מה שאמר רבנו לקמן, ע"כ. ואין דבריו ברורים דמה הועיל בכסא הרי הוא תשמיש דתשמיש. והנכון כמ"ש לעיל.

לו) ירושלמי הבאתיו לעיל. וכתב הרד"ע חזר לכלי ביהכ"נ שאם התנו מתחלה כשעשאוהם שלא יהו קדושים אלא לשעתן שמעיל. אי"נ

דא"א לבנות כי אם במעות כאריג ממש דמו. והוא דלכונים חדשים דהתיר רבא במגלה כו ב להלוותן היינו טעמא דהו"ל טור לאריג כמ"ש רש"י שם, אבל המעות הם הבונים והקונים והקדושה חלה עליהם. והשתא מימרא דרבא שם בלבנים חדשים לא פליגא אאידך מימרא דרבא דדף כו דגבו והותירו דהיתר שרי אבל הם אין משנין ושתייהן הלכה. ורבנו שכתב בהל' כ דעתיקי אסור להלוותן ממילא משמע דחדתי שרי, ודרכו לקצר, ודלא כמ"ש מקר"ק דרבנו סובר גם בחדשים אסור כגבו. והותירו. ועיין שו"ת הרא"ם ח"א סי' נג שכתב כן. ועיין תוס' דף מח שכתבו דמעות עדיפי מטווי לאריג משום דחזי למקני בהו כל מילי, ות"ד וע"ש. והנ"ל [אורח החיים 1234567]

נכון בדעת רבנו כבר כתבתי. ומש"כ רבנו משנין המותר לכל מה שירצו אין הכוונה אף לדברי הרשות שהרי המעות הקדש, אלא דמותר לשנות לקדושה יותר קלה ולא דוקא לחמורה, ודלא כמ"ש מקר"ק. ועיין בס' יד אהרן בהגהת הטור ובס' פרי האדמה לה) בירושלמי דמגלה [פ"ג הל' א] כל כלי בית הכנסת כבית הכנסת, ספסלא וקלטורא כבית הכנסת... בימה ולוחין אין בהן משום קדושת ארון ויש בהן קדושת בית הכנסת, אינגלין יחדות. [שתולין בהן הפרוכת] אין בהן קדושת ארון יש בהן קדושת בית הכנסת. ר' ירמיה אול לגוולנא חמתון יתבין מכושא בגו ארונא, אתא שאל לר' אמי, א"ל אני אומר לכך התנו עליו מתחלה, ע"כ. ונתבאר דברי רבנו.

לו) כתב הכס"מ: מגלה כו ב' אמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא, כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי ס"ת עליה אי נמי פרסי ליה אספרא אמינא תשמיש קדושה הוא. ופי' הר"ן דהיינו יריעה שפורסין על התיבה. דאמרינן בשוטה דף לט אסור להפשיט התיבה בצבור. וגרסינן בירושלמי כליא דעל ארונא כארונא, עכ"ל. ורבנו אפשר שהוא מפרש כן וקורא ארון לתיבה שמניחין עליה ס"ת בשעת קריאתה. וטעה רבא שהיה סובר שהוא תשמיש דתשמיש שהיו מניחין על הפרוכת הזאת מטפחת

למכור בית הכנסת, בבית הכנסת של כפרים שלא עשו אותו אלא על דעת בני הכפר לבדם שיהיה להם להתפלל בו, והוא (ח) שאם רצו כולן למכרו מוכרין, אבל בית הכנסת של כרכין הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה שיבוא ויתפלל בו כל הבא אל המדינה נעשה של כל ישראל, ואין מוכרין אותו לעולם (ט). [יז] בני הכפר שרצו למכור בית הכנסת שלהן, או לבנות בדמים בית הכנסת אחר, או לקנות בדמים תיבה או ספר תורה, צריכין להתנות על הלוקח שלא יעשה אותו לא מרחץ ולא בורסקי והוא המקום שמעבדין בו העורות, ולא בית הטבילה, ולא בית המים (ט). ואם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה שיהא הלוקח רשאי לעשות בו כל אלו מותר (מא).

להשמיענו לפי שהנשים נמצאות שם בתנוחות לא מכובדות וכדאיתא בבבא בתרא נז ב ועוצם עיניו מראות ברע... זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה. דלמי רגלים פשיטא דהא לא אצטריך תנא להשמיענו בית הכסא. וכ"כ הכס"מ: ופסק כחכמים, ובית המים היינו בית הכביסה, וטעמא דבבבא תני איכא זלוול לבית הכנסת.

(מא) בדף כו א אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפלו למשתי ביה שכרא שפיר דמי. רבינא הוה ליה דהוא תילא דבי כנשתא אתא לקמיה דרב אשי א"ל מהו למזרעה, א"ל זיל זבנה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר וזרעה, ע"כ. ומפרש רבנו למשתי ביה שכרא לעשותו מסבאה קבועה שהוא מקום בזוי ביותר לדעת רבנו יותר מהנך ארבעה דברים דלעיל, דהנך הכרחיים לאדם ואין לו מפלט בלעדיהם, אבל השכרות מפעולות האדם השפל מרצונו הוא וכמש"ר במו"נ ח"ג פ"ח וז"ל: אבל ההתקבצות לשתיית המשכרים תהיה חרפתם בעיניך חמורה מהתקבצות בני אדם עירומים חשופי שתי הנפנים ביום במקום אחד. באור הדבר, שהציאה דבר הכרחי אין לאדם שום עצה להמלט ממנו, והשכרות פעולת האדם הרע בבחירתו הוא, ע"ש דבריו המאלפים. ובפיהמ"ש כת"ר: בד"א בשלא מכרוהו כל אנשי הכפר בהסכמת כולם, אבל אם מכרוהו כל זקני המקום במעמד כל אנשי המקום מותר להם למכרו ואפלו לעשותו בית לשחות בו יין תמיד, ע"כ. ואין הכרח למ"ש מרן הכס"מ לקמן שהוסיף בנוס' רבנו בש"ס "ולמשטח ביה פירי"

ויעיל בביהכ"ג של כפרים התנאי מחתלה בשעת העשיה. אבל בשעת המכירה כבר ברור בדבריו שאין מועיל אלא למותריהם כמ"ש לקמן להדיא, ודלא כהר"ן שפי' שמועיל ע"ש. ומה שאנו נוהגים להגות על התיבת סדורי התפלה וטליתות וכדומה, משום דתיבות שלנו תשמיש דתשמיש דלעולם אין מניחין עליהן ס"ת ללא תיק. ואף אם תאמר דתשמיש קדושה הן כיון שהמנהג כך הרי כאלו עשאום על תנאי ומותר ללא שום ספק.

(לח) "והוא" כלומר בית כנסת זה שלכפרים, וכלפנינו הנוס' בכל כ"י. ובגדפס ערכו כרצונם. (לט) וכן כת"ר בפיהמ"ש ולא הותר למכור בית הכנסת אלא בכפרים, אבל בית הכנסת של כרכים אי אפשר למכרו מפני שיש זכות לכל אדם בו, ע"כ. וכתב הכס"מ: במגלה כו אמחני' דבני העיר שמכרו ביהכ"ג, א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן לא שנו אלא ביהכ"ג של כפרים, אבל שלכרכים כיון דמעלמא אתו לה לא מצו מזבני לה דהוה ליה דרבים. כלומר אין בני העיר לבדם בעלים אלא כל ישראל בעלים שלו. ודעת רבנו כדרא"ש שאפלו בידוע שבני הכרך בנו אותו ולא סייע להם אדם מחוץ לעיר בהוצאת בנינו, אפ"ה כיון דמעלמא אתו לה בני העיר הקדישוהו לדעת כל העולם. ואע"פ שהתוס' והר"ן הזכירו גם פ"י אחר, פירוש זה נראה לרבנו עיקר, עכ"ל. ועיין די"ר שמתנדז לכאן ולכאן ללא מוצא.

(מ) משנה מגלה פ"ג הל' ב, וחכמים אומרים מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מארבעה דברים, למרחץ ולבורסקי ולבית הטבילה ולבית המים. ופרש"י בית המים לכביסה, א"נ לבית מי רגלים. ורבותינו פ"י כפרש"י והיינו דאצטריך תנא

העיר במעמד אנשי העיר על מותר הדמים שיהיו חולין, הרי אלו חולין. וכשלוקחין הדמים ובונים מהן בית הכנסת אחר או שקנו מהם תיבה, או מטפחות ותיק, או ספרי תורה או חומשין, והשאר יהיו חולין כמו שהתנו, ויעשו בו מה שירצו (מב).

לשנות בדמיו שכרא אבל לענין להשתמש בבית לא איירי הכא כלל. ומ"ש והוא היה תל וכו' הוא לפי שסבור שרבנו למד דין זה מדאמרין התם דף כו רבינא הוה ליה ההוא תילא דבי כנישתא וכו', ולכך כתב דשאני התם שהיה תל חרב, אבל לא אמרו לחלל הבית וכו'. וכבר כתבתי גירסת רבנו והיאך למד משם דין זה ועוד אוכית ואכריע דעתו בסמוך. ודע שמ"ש רבנו לעיל ואם התנו עליהן הרי הן כפי התנאי אינו דומה לתנאי הנוכח כאן, שהתנאי ההוא אינו להוציאם לחולין אלא להשתמש בו תשמיש גרוע מתשמיש המיוחד לו וכמבואר בירושלמי שכתבתי שם.

(מב) כתב הכס"מ בדף כו א, אהא דתנו וכן במותריהן, אמר רבא לא שנו אלא שמכרו והותירו, אבל גבו והותירו מותר. אתיביה אביי בד"א שלא התנו אבל התנו אפלו לדוכסוסיא מותר, היכי דמי אילימא שמכרו והותירו כי התנו מאי הוי, אלא שגבו והותירו, טעמא דהתנו הא לא התנו לא. לעולם שמכרו והותירו והכי קאמר בד"א שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אבל התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפלו לדוכסוסיא גמי מותר. וכת"ר וכן, כלומר לא תימא תנאי מועיל לחלל הבית לפי שחל קדושת הבית על הדמים, אבל הדמים לא יצאו לחולין אפלו פרוטה מהם, דעל כל פרוטה ופרוטה חלה קדושת הבית הכנסת קמ"ל דה"ה אם התנו על מותר הדמים וכו'. ומשמע דדוקא למותר מהגני תנאי אבל לכל הדמים לא, דא"כ על מה נתחללה קדושת הבית. ורש"י והרא"ש חולקים וסוברים דלכל הדמים גמי מהגני תנאי, וכן דעת התוס' [לפי שהם סוברים שביהכ"נ בקדושתו עומד, לפיכך מהגני תנאי בכל הדמים, משא"כ לרבנו שמרעיל תנאי להוציא ביהכ"נ עצמו אפלו לחפכו למסבאה, אם לכל הדמים יועיל תנאי היכן קדושת ביהכ"נ?]. ומכאן הוכרע למש"ר לעיל בסמוך, שהרי רבא הוא האומר אבל מכרו זט"ה במעמד אנשי העיר אפלו למשתי ביה שכרא ש"ד ואם כדברי הראב"ד דהיינו

כי גם כאשר נוסף כן עדין לא ברור מה בזיון יש בשתיחת פירות כדי שיהא נלמד ארבעה דברים גרועים משתיחת פירות עד שהם נלמדים ממנה ממילא כמ"ש מרן הכס"מ. אלא אם כן רצה להוכיח בגירסא זו שמדובר בבית הכנסת עצמו ולא בדמים. ומ"מ אין תוכחה שהיתה לרבנו גירסא זו, וגם הממילא עדין לא ברור.

נשאל רבנו (סי' רעא) למה דוקא שבעה, ואם הם פחות או יותר מה הדין. והשיב, שבעה האמור כאן לאו דוקא, אלא שכך רוב רבוי המספר, כמו שני' שבע כחטאתיכם (ויקרא כו א) והחזיקו שבע נשים (ישעיה ד א). וטובי העיר, תלמידי חכמים אנשי תורה ואנשי מעשים טובים ללמד, גאים בדברים היוצאים מפי עושיהן (תוספתא יבמות 1234567 ת"ח 1234567).
סוף פ"ח).

כתב האו"ש מקור למ"ש לא מרחץ ולא בורסקי וכו' מדברי קבלת בדברי הימים ב ח יא כי אמר לא תשב אשה לי בבית דוד מלך ישראל כי קדש הטהר כי באה אליהם ארון ה', אע"ג שכבר הכניסו הארון לבית המקדש נשארה קדושתו.

כתב הראב"ד: אין זה מתוור שיוכלו להתנות ארבעה דברים אלו, ואם אמרו שיכולים להתנות עליה לזרעה והוא תל חרב לא אמרי לחלל הבית שהיה לתפלה להיות בורסקי וכיוצא בו, עכ"ל בהשגה. ובתשובה האריך הרחיב בשטתו זו דלמשתי ביה שכרא קאי אדמים ולא אבית. ראה תשובות ופסקים לראב"ד מהדורתי סי' ה.

כתב הכס"מ: בדף כו אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אבל מכרו זט"ה במעמד אנשי העיר אפלו למשתי ביה שכרא ולמשטח ביה פירי שפיר דמי. כך היא גירסת רבנו. ולפי גירסא זו טובי העיר במעמד אנשי העיר יכולין לתת רשות ללוקח להשתמש בבית הכנסת בדברים שלא היה רשאי לעשות מן הסתם, וממילא דה"ה שיכולים להתנות לעשות מרחץ ובורסקי וטבילה ובית חמים. ועיין ראב"ד. נראה שאינו גורס ולמשטח ביה פירי, אלא ולמשתי ביה שכרא ש"ד ומפרש דהיינו

[יט] וכן אם קבלו עליהן כל אנשי העיר או רובם אדם אחד כל מה שעשה עשוי, והוא מוכר ונותן לבדו כפי מה שיראה, ויתנה כפי מה שיראה (מג). [כ] כשם שמותר להן למכור בית הכנסת כך גותגין אותו במתנה. שאלו לא היה להם לצבור הניה במתנה זו לא נתנוה (מד). אבל לא משכירין אותה ולא ממשכנין אותה. וכן כשסותרין בתי כנסיות לבנות מותרין למכור ולהחליף וליתן במתנה הלבנים והעצים והעפר שלהן. אבל להלוותן אסור. שאין הקדושה עולה מהן אלא בדמים או בהניה שהיא כדמים (מה). [כא] רחובה של עיר אף על פי שהעם מתפללין בו בתעניות (מו) ובמעמדות (מו) מפני שהקבוץ רב ואין בית הכנסת מכיל

אפלו אחד. והיה דאמ"ר אשי לא חש רבנו לכתבה מפני שהוא נלמד מדין זה.

כתב הראש"ל במגלה כו, עיין כס"מ במה שלא כת"ר הא דרב אשי. ואני אומר דלא היא דדעת רבנו שהשמיט דין דרב אשי משום דהאידנא לא דיינינן הכי שכל ישראל מפורזים בכל העולם כמ"ש רבנו בהקדמתו: ואחר ב"ד שלרב אשי נתסורו ישראל בכל הארצות פזור יתר ותגיעו לקצוות ולאיים הרחוקים וכו', ע"ש. מעתה ליכא מאן דחוי למימר עליה אדעתא דידיה קאתו כולי עלמא, דדילמא איכא חד דאתי. ולאו אדעתא דידיה הוי, דאפשר דאיכא בסוף העולם דלא כייף לזה הרב, ואנן בעינן דכולי עלמא כייפי ליה כדדייקו. כולו רבוותא. ודוקא בימי רב אשי שלא היו ישראל מפורזין כ"כ ומשכחת דכייפי כולו למאור הגולה בהכי הוא דפסק רב אשי דאי בעי מוזבן.

(מד) בדף כו ב: מתנה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר. וחד שרי. מאן דאסר במאי תפקע קדושתה, ומאן דשרי אי לא דתוה להו הנאה מיניה לא תו יחבי ליה, הדר הוה ליה מתנה כוביגי. ופסקו הרי"ף ורבנו כדברי המיקל, וכדק"ל בחולין צג, ב. (מה) מימרא דרבא שם.

(מו) יתבאר לקמן תענית פ"ד הל' א. (מו) כ"ה לפנינו בש"ס דף כו א, וכן כת"ר בפיהמ"ש. וכבר הקשו רבים דבמעמדות לא היו מתכנסין ברחובה שלעיר אלא בבית הכנסת כדאיתא להדיא בפ' בתרא דתענית, וכן פס"ר בס"ו כלי המקדש הל' ב. ורש"י נדחק וכתב אפשר בית הכנסת היה להם קבוע ברחובה של עיר, והוסיף ובתלמידיו ר' יצחק הלוי מצאתי ובמעמדות לא גרסינן. וכך כתבו גם החוס' שם

להוציא דמים לחולין היכי הדר אמר. דלמכרו והותירו הוא מהני תנאי זט"ה במעמד אנשי העיר דמשמע דוקא למותר. הוא דמהני אבל לא לכל הדמים. ועוד מה שכתב [ט"ס,] היה כתוב "מ"ש" והכוונה "מאי שנא", והמדפיס פתרה "מה שכתב" והראב"ד לא כתב כלל דכי אמר רבא הוה דלמשתי ביה שכרא ש"ד ליכא מאן דפליג עליה, וכי קאמר דמהני תנאי למותריהן אותביה אביי. ועוד שלדברי הראב"ד אין ענין לתוהא דרבינא דתוה ליה תלא דבי כנשתא בההיא מימרא דרבא, אבל לדברי רבנו שייכין. אהדדי, עכ"ל. הערת מרן האחרונה כבר תירץ הראב"ד בתשובתו ששובצו שם דברי רבינא. בשל איזכור שבעה טובי העיר, וברור שמרן לא ראה תשובת הראב"ד. עוד כתב שם הראב"ד כי לעשותו בית התכן ובית הבקר הוא שמוש "יותר נבונה" ממסבאה, ודבריו תמוהים.

(מג) כתב הכס"מ שם דף כו גבי הא דמפלגינן בין בית הכנסת שלכרכים לשלכפרים, א"ר אשי והאי בית הכנסת דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קאתו לה כיון דאדעתא ידי קאתו אי בעינא מצינא לזבונה, כלומר אע"פ שכל ישראל בעלי ביהכ"ג הוה כיון שהכונים אותו כשהקדישוהו לכל העולם אדעתא ידי הקדישוהו, גם הנהו דאתו מעלמא אדעתא ידי תלו. ונראה מדברי רבנו שמפרש מצינא לזבונה אפלו בלא הסכמת בני העיר. אבל הר"ן פירש דמצינא לזבונה בהדי צבורא קאמר, ולאפוקי מדפרשינן דצבורא לא מצו מוזבני לה. ויש לדקדק בלשון רבנו שהיה לו לכתוב דין זה לעיל גבי ביהכ"ג של כרכים, וממה שכתבו כאן נראה דביהכ"ג שלכפרים מיירי. וכתב כן מדאמרינן בירושלמי שלשה מבית הכנסת בבית הכנסת, כמה אנן קיימין אי בשקבלו